

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204818

UNIVERSAL
LIBRARY

‘మీ రాబాయి’

(అక్షులకి ముల నాటకము)

గ్రంథకర్త:

బాలకవి, శాసనాని

ప్రహ్లాద శ్రీ నాకల సూర్యశారాయణమూర్తిగారు.

వల్లివర్పు:

కాళహస్తి తమ్మరావు అండు సన్ను

ప్రింట్లర్లు, వల్లివర్పు, అండు జిల్లా కలెక్టర్లు, రాజమండ్రి.

1945

సర్వహక్కులు
ప్రకాశకులది

ప్రథమముద్రణ
500 కాపీలు

కాశహస్తి తమ్మారావు అంశ సమస్యచారి
స్వకీయ శ్రీరాక్షేశ్వరీ ప్రెస్ నందు
ముద్రించబడియె-రాజమండ్రి

Checked 1969

కాపీరైటు
రిజిస్టర్డ్

మూల్యం
రూపాయి పావులూ

ఈ నాటకమును మదించుట, ప్రదర్శించుట, స్క్రీనుచేయుట
రికార్డు తీయుట వగైరాలు మా వ్రాతపూర్వకమైన అనుమతిలేనిదే,
నినరును చేయరాదని యిందుమూలముగా తెలియజేయడమైనది. ఈ
నియమములు అతిక్రమించినవారు మేము చేయు సివిల్ డిమిషల్ చర్య
లకు బాధ్యులగుదురు.

ఇట్లు,
కాపీరైటు హక్కుదార్లు
కాళహస్తి తమ్మారావు అండు సన్లు,
రాజమండ్రి.

ఇంద్రుని పాత్రములు.

—♦ పురుషులు ♦—

రాజావంతుడు :—కథానాయకుడు.

జయములుడు :—మీరాతండ్రి.

నయానందుడు :—యోగి

మిషనరీస్ } వార్తాహరులు.

శివనాథభట్ట } పౌరులు.

కామేశ్వరి :—

—♦ స్త్రీలు ♦—

మీరాబాయి :—కథానాయకురాలు.

నీరాబాయి :—మీరాజనని.

సుగుణబాయి :—మీరా అడబడుచు.

నల్లని :—మీరాచెలికత్తె.

సుందరమ్మ :—

వృద్ధురాలు :—భిక్షురాలు.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

ప్రథమాంకము.

మొదటి రంగము—రాచనగరులో కైవలవసుందిరము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనామసంకీర్తన మొనరించుచు
దయానందయోగి—అను బంధము—)

దయా :—(స్వగ) ఆహా! భోగపగాయణులు, శ్రీమంతులునగు క్షత్రియుల గర్భమున నుద్భవించియు, బదియాటువత్సరములైన బైబడకి ముందే, విజితేంద్రియులగు మహామునులకు సైతము దుర్లభంబులగు భక్తివైరాగ్యముల సముపార్జించుకొని, మూర్తిభవించిన సద్గుణపుంజమేయనఁ దనరుచున్న మీరాబాయి, హింసూసుందరీమణులకెల్ల మార్గదర్శిగదా! అక్కన్యజన్మముచేత క్షత్రియుకులమెల్ల బునీతమైనది—తల్లిదండ్రులగు వీరాజయమల్లులు ధన్యులయిరి. రాజోరు రాజవంశమెల్ల నామెచు జూచి గర్వంపవలసినదే!

నీ. మందాకినీ దిన్య • సుందవీచికలందు.

లలిఁ దూఁగు నాయిందు • కళలభాతి

గీష్మకాలోద్భవ • పుష్పసారథయుక్త

వనవీధిఁ జరియించు • పవనుఁబోలె

సాంధ్యరా గంచిత ♦ సాందర్యవిస్ఫూర్తి
ప్రకటించు మేఘమా ♦ లికలపగిది
మాతృభాదనమున ♦ జ్యోతికలకలం
కంఠనిర్గత శ్రావ్య ♦ గానమట్లు

గీ. భభిర ! సుందరంబును, పుఖ ♦ ప్రదముఁ గాంతి
మంతమును, పుధురమ్మనై ♦ భక్తరాలి
తనువు-సద్వర్తనంబును ♦ దర్శనంబు
పాటయు నమరి, జనచతుల్ ♦ పడముఁగలుగు.

ప్రజలెల్లరు నామెయొక్క సచ్చరితంబును గాథలుగ వాకొను
చుండఁ బలుమారు లాకర్పించితిని. సామాన్య స్త్రీచందమున
నామె షేదసాదలతోఁగలసి, నితలదేవుని బజించుచు వీధులఁ
బడి పోవుచున్నపుడు పత్యక్షముగఁ జూచితిని. కాని, నే నింత
వరకు నామెతో ముచ్చటింపలేదు. తఱువాతనే, యామె
యీ భజనమందిరమునకుఁ బ్రార్థనసేయవచ్చునని తెలిసికొని,
యామెతో సంభాషించు నుత్సాహముతో నరుదెంచితిని.
(కొంచెమూగి) అదే! రాచనగరులోని మంగళవాద్యమ్ములు
వినబడుచున్నవి. (ఆకసమువంకఁ జూచి) మార్యోదయకాల
మాసన్నమయినది. అప్పుడే పురవీధులందు నందడులెల్లుక్రందు
కొన్నవో! భాస్కరాగమనము ప్రజలలో నింతసంచలనముం
బుట్టించుచున్నదో!

సీ. కానుక లర్పింపఁ ♦ గాఢోలు! గొల్లలు
పాలకుండలతోడఁ ♦ బయనమయిరి!
మేల్కొల్పు గీతముల్ ♦ వినిపింపఁ గాఢోలు!
పళ్ళలు తమగూండ్లు ♦ బాయుచుండె!

సుదతులు కాఁబోలు ! • చూడ వేడుకపడి

చెఱువుగట్టులపైని • జేరినారు !

స్వాగతంబీయంగ • వాంఛించికాఁగోలు !

తమ్మిగుంపులవెల్ల • దలలనెత్తె !

గీ ప్రాగ్గీశాంగన నోముల • పంటయనఁగ

సూర్యుఁ డాకసంబునఁ బాడ • సూసినంత

జమల కోలాహలంబులు • వంతరల్లె

జగము మేల్కొంచె జీకటుల్ • సమసిపోయె.

భక్తులగు మీరాబాయి యింకను దృగ్గోచరముగాలేదు.

నిద్రనుండి పెండలకడచే యామె లేచునని వినియుంటిని—

నేడీ భజనమందిరమున కరుదెంచుటలోఁ దడముట కేమికార

ణమో ! (ఇంచుక సేపాసి) అహా ! నే నంతపుణ్యాత్ముడను !

మూర్తీభవించిన భక్తిరసమో, తేకయిలకవతరించిన భారతి

యోయనఁ దనరుచు, మంజులమధురాలాస మొనరించుచు

నిలు వచ్చుచున్న యా సుందరీమణియే మీరాబాయి !

చ. కమల దళాంచితంబులయి • కాంతులనీనెడు కన్నులందు శాం

తము తొణుకాడ-భక్తికి-ని • ధానముగా వెలుఁగొందుమోమునం

దమరఁగ మందహాసము-ల • తాంతములం గొనివచ్చునామె-గా

నము మధురమ్ము, శ్రావ్యమును • నవ్యమునై విననయ్యెఱియ్యెడన్

సాధుసందర్శనము నకలభాగ్యప్రదముకదా !

(అంతఁ జేతఁ బూలసెజ్జను బట్టుకొని, మీరాబాయి ప్రవేశము.)

మీరా :—(దయానందు నుద్దేశించి, తనలో) ఆహా ! ఏమి నా భాగ్యము ! నేటితో నా నోములు ఫలించినవా ? నా జన్మ తరించి

నదా? గతరాత్రి స్వప్నమున రంభోడదేవుడు సాక్షాత్కరించి,
 “యచిరకాలములో నద్గురుపాదసంసేవాభాగ్యము నీకుఁ బ్రాప్తింపఁ
 గలద”ని నుడివెను. ఆ గురుదేవుఁ డీతఁడేకాబోలు! (ప్రకా)
 ఓ భక్తాగ్రగణ్యా! దాసురాలిదే భక్తి పురస్కరముగాఁ బ్రణమిల్లు
 చున్నది—అనుగ్రహింపుడు. (అని పూలసెజ్జను గ్రిందఁబెట్టి సమస్కరించును.)

దయా:—పాండురంగ పాదారవిందసేవాసద్భాగ్య! పాప్తిరస్తు.
 కుమారీ! మీరా! తల్లువారనే యిటుకువచ్చి, నీ దర్శనముకొఱకు
 వేచియున్నాను.

మీరా:—మహాత్మా! ఈ దాసురాలి మీడ నిర్వే శుకకరుణా
 శయమును వ్యక్తపరచిన భక్త శేఖరులేగు మీ వృత్తాంతము వినుటకు
 హృదయము వేగిరవడుచున్నది. అనుగ్రహింతురా?

దయా:—అమ్మా! నే నొకసన్యాసిని. నన్ను “దయానం
 దుడ”ని యెల్లరు వ్యవహరింతురు. బాల్యముననే పరమేశ్వరానుగ్ర
 హమున భక్తివైరాగ్యము లలవడఁజేసికొని, పుణ్యక్షేత్రములం
 గ్రుమ్మరుచు నే నెరింగినసూక్తలను ప్రజలకు బోధించుచుఁ గాలము
 వెళ్ళఁబుచ్చుచున్నాను నే నీ మార్వారు దేశమునకువచ్చి మాసము
 దినములయినది. నీ పవిత్రచరిత్రమును బ్రజలమూలమున విని, నిన్ను.
 జూచి, నీతో ముచ్చటింపఁగోరి యిపు డిటుకు వచ్చితిని.

మీరా:—మహాత్మా! యోగిపుంగవా!

మ. పరలోకాందిత నిత్యసౌఖ్యమె మదిఁ • వాంఛించి, సంసారమున్
 బరివర్జించి, విరాగివై, వినుత స • ద్భక్తాగ్రగణ్యుండవై
 పరమాత్ముండగు పాండురంగని నదా • ప్రార్థించుచున్నట్టి నీ
 వరుడేఱందరియించె నీ గృహము-నే • నానందముం బొందితిన్.

సాధుసందర్శనము - సకలార్థసాధనము - దురితహరణము - సంతోషప్రదము
అని శ్లోకాలు చెప్పవచ్చును.

దయా — తల్లీ! యశావనవతివగు నీ కీర్తివైరాగ్యము ల్లల
నడుట పూర్వజన్మమునజేసిన పుణ్యవశమున నైయుండును. మహా
రాజపుత్రివయ్య, వెలగల వలువలకొల్లక, యాభరణములను ధరిం
పక, భోగలాలసపుగక, నిటుపేదవైతనడ సామాన్యనస్త్రములను
ధరించి, పాండురంగ పదారవిందసేవామృతాస్వాదనానకతచిత్తవయన
నీ చరితము సర్వజనసంకీర్తనీయముగదా!

మీరా:—స్వామీ! దయానందా! తనువులు క్షణభంగుర
ములు, బుద్బుద్ప్రపాయములు—యశావనము ఝరీవేగతుల్యము, మరణ
మనివార్యము - నిత్యము - నిర్మలమునగు జీవనముగోరువా రిహలోక
వాంఛలకులోనుగాను, సుఖములకు ముందంజవేయురు భోగములకా
శిక్షింజెందరు మీరెటుంగిని పరమార్థమేమున్నది? యోగివరేణ్య!

నీ॥ వసియించుటకునవ్య • ధర్మహార్యము లే?

ఈయదే బూరుహ • చ్ఛాయసుఖము

ధరియించుటకుఁ జారు • తరభూషణము లే?

తనరివే నవలకాం • తిములుమేన!

అరగించుటకు • క్షీరాన్నమదియేలే?

తృప్తిగలదెద పండ్లు • తి:నబొట్ట!

శయించుటకుఁబూల • శయ్యలేవలయునా?

చాపరాబండలు • చాలవొక్కొ!

గీ. మరణమానన్నమైనప్పు • మనుజు దొకండ

చనెడు గ్రహచారముండ, సం • సారమేల!

శాశ్వతముకాని జగతి సం • చారమేలే?

సర్వలోకేశు మరచి వి • చారమేలే?

దయా :—(తనలో) ఆహా ! అప్పుడీయాదులకుఁగూడ దుర్లభం బగు మహాత్మర విజ్ఞానసంపద యీమె కలవడినదికదా ! (ప్రకాశ) కుమారీ ! మీరా ! నీపలుకులు విజ్ఞానశోభితములుఁ సత్యసమన్వితములు - పర్వజన సమాదరణీయములు. నీభక్తి ప్రశంసార్హము.

మీరా :—దేవా ! జన్మసాఫల్యము నడయుటకు భక్తియే కదా ప్రధానము ! నిశ్చలభక్తి భారముతో - భవపాశమునఁ జిక్కువడక, భగవంతునిభజించు - జవిత్తుడే చరితార్హుడగుదా !

దయా :—అమ్మా ! నిజము - నీవు చెప్పినదెల్ల నిజము. జనసంబంధినదాది మానవుడు దా ♦ సాఫల్యమాశించుచోః

దనువుల్ బుద్బుదపన్నిభంబులని స్వాం ♦ తంబందు భావింపుచున్ దనయిల్లంచుచు, వాకిలించును నృధా ♦ తాపత్రయంబూచ కా ఘనమా కేశవనామ సంస్మరణముం గాంక్షించి చేయదగున్.

మీరా :—దేవా ! తావక్కియ దివ్యభాగసుధ నాస్వాపించి, ధన్యనైతిని. నేటినుండి నాకు మీరుగురువులు - మీ యుపదేశానుసారముగ వర్తించుటయే నాముఖ్యధర్మమని విశ్వశింతును.

దయా :—పుత్రీ ! నీవు నాశిష్యోక మంగీకరించుట నా భాగ్యమే ! కాని, నేనొకతామ్రసమండు వాడంగానుగదా ! ఈదినమున నీపురమం దుంటిని - రేపు చిత్తూరునకుఁ బయనముగా నున్నాడనుకనుక నీకును నాకును నెల్లప్పుడు నొక ప్రదేశమునఁ గలసికొనుటకు ఏలు చిక్కదు. విజ్ఞానఖనివగు నీకితరు లుపదేశించుట కేమున్నది ? అయినను మనసున నన్నాచాగ్యునిగా భావించితివికావున - నిత్యానందసంఘాయకమగు, సాండురంగని దివ్యచరణారవిందముల నెల్లప్పుడు నిదేవిధమున భజింపుమని యుపదేశించుచున్నాను. ఆ శ్రీరంగ భజనకుఁ దుల్యమగునది వేటొండులేదు.

నీ॥ కలుషంబు నడలించి ♦ కైవల్యమిచ్చును
 పాండరంగని దివ్య ♦ పాదభజన !
 భవభీతిఁబోగొట్టి ♦ భక్తితత్వమునేర్పుఁ
 బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన !
 ఘోరబుడలించి ♦ మోదంబు ఘటించుఁ
 బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన !
 అవివేకమును మాల్చి ♦ సువిచార మొనఁగును
 పాండరంగని దివ్య ♦ పాదభజన !

గీ అట్టిదానిని శ్రద్ధమై ♦ నబల ! నీవు
 సతఃసూసేయుచు నత్కిరి ♦ సంతరిల్ల,
 వర్ణనాతీత సంశోష ♦ వార్ధిదేలి
 స్త్రీలలో కెల్లను శివోచు ♦ జెలఁగుచుమ్మ !!

మీరా :—(దయానందుని పాదములఁపైడి) స్వామీ ! అజ్ఞాన
 వశంబున నఁ సారాంధకార కూపంబునఁ బడి నశింపకుండ, నన్నుద్ధ
 రించితిరి. మీయుపదేశమును దలఁచాల్తును. వివాహము నొల్లను.
 భవబంధము లచేఁ గట్టువడను. భర్తయునునను, గర్తయునునను, హర్త
 యునునను నాకా వికల దేవుడే !

దయా :—(లేవదీసి) కుమారీ ! మేలు మీలు ! ఆజ్ఞాంతము
 బ్రహ్మచారిశివై, లోకహితార్థము, శక్తిసంపదన లేక పాటుపడుచుం
 డుము. ఇంక నేఁ బోయినచ్చెనను. నాకనుజ్ఞయుమ్ము.

మీరా :—గురుదేవా ! తమ దర్శనభాగ్యము మరల నీదాసు
 రాలి కెప్పుడు లభించును ?

దయా :—కుమారీ ! నేను రేపు చిత్తూరునగరమునకుఁ బోవు
 చున్నాను. అటఁగల వేణుగోపాలస్వామిని సంవర్కింప వలయునన్న
 కుతూహలముగలదు. అప్రదేశము వీడి యెక్కడికేఁగెదనో—యిప్పుడు

చెప్పజాలను. కాని, నిన్ను జూచుటకై తప్పక యెప్పుడయిన నిటకు వచ్చెదను. నామాటను విశ్వసింపుము.

మీరా :—గురు దేవా ! విరలదేవుని కొఱకు నే నీ పుష్పములంగైకొని తెచ్చితిని. నేను వీనితో నమ్మహాత్ముని బూజించుచుందును. భక్తిభావసమ్మిళితమగు మనోహరగీత మొందు పాడిన పిమ్మట మీరేగవలయునని నాప్రార్థన.

దయా :—అమ్మా ! అట్లేకానిమ్ము. (అనుబంధము 2)

(మీరాబాయి మందిరములోని పాండరంగ విగ్రహముపై : బూవులనిడిన పిమ్మట - దయావంతుడు పాడు గీతము ననుసరించి భజనసేయుచుండఁగాఁ దెరవాళులు)

రెండవ గంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము-చేతనాక లేఖంబట్టుకొని జయమల్లుడు)

జయ :—(లేఖను జదువుటలచినయించి-తనలో) ఆహా ! ఏమి నాభాగ్యము ! సర్వవిధములఁ దమతో సమానులగు వారితోడి నెయ్యమును, వియ్యమును-సాధారణముగా సమకూడుననుట నేనెఱింగినవిషయమే ! చిత్తూరు మహారాజాయగు కంభుజే స్వయముగా నాపుత్రీకను-మీరాను(దన సహధర్మచారిణిగాఁ జేసికొనుతలంపుతో నాయంగీకారముంగోరుచు, నీలేఖను బుత్రైచినాడు. ఇతఁ నాలసింపనేల ? పట్టమహిషితో ముచ్చటించి యనుకూలమగు ప్రత్యుత్తరమువాసింపఁపెదను. (ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగో ! దేవియు నరుదెంచుచున్నది. ఆమె నడిగినయెడలఁ గొమరితయొక్క మనోగతాభిప్రాయముకూడ విదితమగును.

(అవుడు మీరాబాయి పవేశము.)

మీరా :—నాథా! చిత్తుగు రాణాయొద్దనుండి మీ కేదియో లేఖ వచ్చినదని ఓటిని. అందలివిషయమే నెరుంగదగినదా?

జయ :—ప్రేయసీ! మాటలోనికే వచ్చితిని. లేఖయందలి యంశములనుగురించి నీతో ముచ్చటించదలచితిని — రమ్మ — ఇటు గూరుచుండుము.

మీరా :—(ఆసీనుతాలై) సెలవిడు.

జయ :—దేవీ! మన మీరాకు—మక్తవయస్సు వచ్చినది కదా! అన్యలావణ్యతేజోవిరాళియు — నిరుపమాన విద్యావతియు నగు నామెకు వివాహమొనరించు టవసరముగదా!

మీరా :—నాథా! ఆమెకు బెండిలికిదగిన యీశీ వంశే వచ్చినది. వివాహమానుగొనించి ప్రస్తావించినపుడెల్ల నామె వింతగా ముచ్చటించుచుండును.

జయ :—వార్ధక్యున బొందదగిన భక్తివైరాగ్యము నామె బాల్యమందే పొందినది యౌవనమందుగూడ నశ్లేయున్నది.

మీరా :—రాచగులమునబట్టిన యాడువాట్లుండుటకు వీలా? వయస్సువచ్చుటతోడనే—సుత్త్రీయవంశసంభాషుండగు నుత్తమపురుషుని బరిణయంబాడకున్న, లోకము నమ్మతింపదుకదా!

జయ :—వివాహవన్న నామె కుష్టమా? లేక, కూలంకషమగు తన భక్తిప్రవాహము నది యరికిట్టునని తలంచుచున్నదా?

మీరా :—ఆమె తలంపేడియో నాకు తెలియదు—తానీ వలకే పరమాత్ముండగు పాదుకంగని ద్రిగరణకుద్ధిగాఁ బ్రేమించి పెండ్లియాడినదట! ఈ మధ్య నన్వరో మొకయోగి— “పరిణయమాడి భవపాశముల దగులువడకుమ” ని యుపదేశించినాడట. అందుచేత రం

ఛోడదేవుడే తనకు భర్తయంటు! ఇట్లు పలుకుచున్న యామెకు సమాధానము చెప్పటం కెవ్వరితరము?

జయ :—(విచారముతో) అక్కటా! చిత్తూరు మహారాయగు కుంభుడు భార్యగా నామెను బడయగోరి, రాకీ శేఖరు వ్రాసినాడు. ఆమె యిప్పుట మూర్ఖతను వివరమున నెట్లు?... .. భగవన్నామ సంకీర్తము వినబడుచున్నది! ఆమెయే కాబోలు నిటువచ్చుచున్నది.

వీరా :—మీరే, ఆమెతో సంభాషింపుడు. పెండ్లిలింగు అయిన యిది వాయమేమని చెప్పినో విందము.

జయ :—మంచిది అట్లే యగుగాక!

(అంత భగవన్నామ స్మరణ మొనరించుచు మీరాబాయి ప్రవేశము.

(అనుబంధ ౪ — 4.)

వీరా :—అమ్మా! మీరా! నీవు సమయమునకే వచ్చితిని. తండ్రిగారు నీతో నొక ప్రధానాంశమును గురించి మాటాడగోరుచున్నారు.

మీరా :—తల్లీ! నాన్నగారు - నాతో బ్రస్తావన సేయునంతటి ప్రధానాంశ మేమున్నది?

జయ :—కుమారీ!

సీ. నిజ యశశ్చంద్రికల్ ♦ నిఖిల దిక్కులు నిండ

శేలనేలిన మహీ ♦ పాలవరులు

మగలాయి రాజులన్ ♦ మత్తేధములు జెందు

సిగంపు గొడమలై ♦ చెలంగునృపులు

ప్రథిత భారతదేశ ♦ స్వాతంత్ర్యమాశించి

పేరునిల్విన మహా ♦ ధీరగుణులు

ఆలంబునందున ♦ నపజయంబెఱుంగక

వీరసద్యముఁగొన్న ♦ మేటిబలులు

గీ నగుచు వర్ణింపనేరికి ♦ నలవికాని

కీరితింగాంచినారు—చి ♦ త్తూగువారు !

వారిలో గ్రగఁగఱుగడై ♦ వాసిఁగన్న

కుంభుఁడే నిన్నుఁ బత్నిగాఁ ♦ గొనఁదలంచె !

నీవు—మాకు లేక లేక కలిగిచిట్టవు. సర్వవిద్యల నభ్యసించితివి—
సద్గుణముల నలనడఁజేసికొంటివి—యుక్తవయస్సు పైఁబడుటచే—
క్షత్రియోఽతింబగువిధమునఁ బాణిగ్రహణము చేసికొనివలయును.
నీ పూర్వపుణ్యనశఁబునఁ దగినవరుండు లభించినాఁడు.

మీరా :—(నవ్వుచు) తండ్రీ !

సీ॥ సమ్మోహనంబగు ♦ జలజసాధునిమూర్తిఁ

గాంచిసుఖించెడు ♦ కనుల జంట

మహిమాన్వితములైన ♦ మాధవులీలలఁ

ముప్రొద్దుస్మరియించి ♦ మురయుజిహ్వ

పాండురంగని దివ్యపాదారవిందంబు

లతిభక్తిసేవించు ♦ హస్తయుగము

ఏకాగ్రబుద్ధిమై ♦ శ్రీకృష్ణతత్వంబు

నెఱుంగయత్నించెడు ♦ హృదయకుహర

గీ॥ మన్యపురుషునిజూడంగ ♦ వానిఁబిలువఁ

గొలువఁజెలియంగ మదిలోనఁ ♦ గోర వెపుడు;-

నినుతపీఠారవంబులఁ దనియు చెవులు

కాకిమూఁక కేకలవినఁ ♦ గడగునొక్కొ !

మీరా :—అమ్మాయి ! నీకుగల భగవద్భక్తి మా కమందా నంద సంధాయకమే ! కాని- నీవుచూపుచున్న వివాహమై ముఖ్యము మాత్రము సంతాపసంజనకము.

మీరా :—తల్లీ! నేనీవఱకే నాహృదయము నా పాండురంగ నికి సమర్పించితిని. అభగవంతునియందే నాదృష్టి కేంద్రీకరణమైనది. అట్టిదాని నిప్పుడు మరల్చుటకు సాధ్యమా ? సింగపుం గొడమహస్తి మస్తమస్త్రమ్ముంగోరుం గాని- తృణవితానములతో దృష్టినందదు కదా ! లలితమృగాల పల్లవంబుల నభిలషించు రాయంచచ్చేపశిల్లలం జేరదుగదా ! పాండురంగ నామామృతాస్వాదనానంతమగు చిత్తము పరచింతకు దావీయదుగదా ! నీవెటుంగని విషయము లేమున్నవి ?

మీరా :—మీరా ! ధర్మపథముచుదప్పుట నిన్నుబోలిన సుగుణవతుల కుచితమా ?

మీరా :—నేనిందుఁ దప్పిన ధర్మమేమున్నది ? పాండురంగని ద్రికరణశుద్ధిగఁ బ్రేమించితిని. ప్రేమించినవానినినూని యున్యని జేబట్టవచ్చునా ? అట్లు చేబట్టిన నిహమున. జీతశాంతియుండదు, పరమన సిత్యానందము ప్రాప్తింపదు. అత్యయోగవికర్పించి, దేహము నింకొకని కిచ్చుట ధర్మమా ? అయ్యది శ్రుతియాంగనల కర్వమా ?

జయ :—అమ్మాయి ! నీవు మహాభక్తురాలవై, పరమేశ్వరుని పదపంకజములను మనసుననిల్పి, సేవించుట స్లాఘాపాత్రమే ! అన్య దాదులకది సంతోషకరమే ! కాని- పురుషునిబోలె నా జన్మాతము బ్రహ్మచర్య మవలంబించియుంట తప్పు.

మీరా :—తండ్రీ! నీవునన్ను మన్నింతువేనిఁ చెప్పుచున్నాను- నేనవివాహితనై, యా శ్రీమాన్నారాయణుని దివ్యహమా మృగముం గ్రోలుచు - నందనందనుని పాదారవిందముల నమందానందముతో

సేవింతుచు - లోకకల్యాణసంధాయక మగు ప్రజాసేవలనఁ బ్రొద్దు
పుచ్చుటయే తప్పని - దేహధారులొనరించు తిప్పలకింక లెక్క
యొడదు—

సీ॥ అజ్ఞానమనఁబడు ♦ నతినగర్భమునందుఁ
బిండమై చీములో ♦ నుండఁ దప్పు
తదుపరిమాయయన్ ♦ ధరణిపై లింగభే
దముఁబొంది శిశువౌచుఁ ♦ దనరందప్పు
తననికలకప్ప ♦ జనక సంసార సా
గరమునఁబడిముని ♦ కలఁగఁదప్పు
కలఁగియుఁగైవల్య ♦ కారణంబైన శ్రీ
హరినామపఠనంబు ♦ మరువఁదప్పు
సీ॥ మరచి మదినిఁ బశ్చాత్తాప ♦ వహ్నిరగులఁ
దనువు బూటకమంచు స్వాం ♦ తమునఁ దెలిసి
సర్వసంగ పరిత్యాగ ♦ సరణివరసి
కోరి హరినిగొల్వకయుంట ♦ గొప్పతప్పు !

నా కనుజ్జయిండుఁ రంభోడ దేవుని మందిరమునను స్వామి దర్శనార్థమై
భక్తులు వచ్చువేళయైనది. నేనుపోయి వారిని సత్కరింపవలయునుఁ
(నిష్క్రమించును.)

వీరా :—నాథా ! ఇంక మీ రామె కేమని బోధింతురు ?
కిటికేసరి శార్దుల గండభేరుండ ప్రభృతభయంకర మృగాలవాలం
బగు దుర్గమారణ్యంబులకేగి, అందుఁ గందమాలములం దినుచు,
నెండ వానలకోర్చి, యుగ్రతపంబొనరించు - జడదారులకేని యిట్టి
వైరాగ్యముండదు.

జయ :—అకటా ! ఇప్పుడేది కర్తవ్యము ?

ఉ॥ కుందుదావా? అనూజతన • కం గల నిశ్చయమిట్లు తెల్పి-తా
 సుందర గాత్రుడైన పురు • ఘండగఁ బెండిలి కొల్లకుంట చే—
 మందరశైల ధారుమతినుని • భక్తినినిల్పి భజింప, నేమునం
 బందుదానా? యింకేమిగతి? • ఆర్యుల మెత్తురె యీమెచర్యల! !

పోడమినది రాచకులము. అగ్నిహోత్రము నంటిది. ప్రాణముం
 బరిత్యజించియు - మానముం గాపాడుకొన నలసి యున్నది.
 లోకము పాపపూరితము. లోకులు సీటిలో నిప్పును బట్టింతురు. అది
 యుంగాక - ఉత్తమసంబంధము నమకూషినది. ఈ మె “ యా జన్మాం
 తమవివాహితవై యుండు ” ననుచున్నది. ఇప్పుడు చిత్తూరురాణా
 కేమని ప్రత్యుత్తరమంపువాడను? (అలోచన మభినయించుచున్నాడు)

వీరా :—రాధా! మీ రిట్లు వ్యాకులమందకేల? లోనికి
 దయచేయుండు. తరువాత గర్తవ్య మాలోచింపవచ్చును.

జయ :—నుంచిది అటులొనరింతును,

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూడవరంగము—నిశోభాదేవుని మందిరము

(ప్రవేశము-పూజాద్రవ్యములతో మీరాబాయి)

మీరా :—(అనుబంధము 5)

(విగ్రహమునకుం జందరామలర్పించుచు) రంగా! శుభాంగా!

పాపభండా!

గీ॥ ప్రవిమలంబైన నీమూర్తి • ప్రతిమయందు

గోచరముగాఁగ మదిలోన • గుతుక మొదవె-

కోటి బహ్మండములుగూడఁ ♦ గుఱిచున్న
ఘనుడ ! పంక్షిష్టరూపాన. ♦ గ్రాలినావె ?

ఓ నందనందనా ! భక్తమృతా ! అచంచలభక్తితో ననవర
తము నిన్నే స్మరించుచుందునుగదా ! నీమందస్మిత సుందర వదనార
విందమును గన్నులారఁ జూడ. గోరుదునుగదా ! ఉల్లము పల్లవింపఁ
ద్వదీయఁ దపకజములఁ గొలుతుంగదా ! నాకేల సాక్షాత్కరింపవు?
స్వామీ ! దీనబంధూ ! కృపాసింధూ ! నేను మాత్రము పవిత్రహృద
యనుగానా ? నాకుమాత్రము భక్తిలేదా ? నిన్నుజూచి సంతోషించు
నదృష్టమును నేను మాత్రము నోచుకొనలేదా ? రంగా ! పాండు
రంగా ! ఆలసింపకుము. కమ్మ-కమ్మ దర్శన మొనంగుము. నాడు
సభలో దుష్టకార్యారంభుడగు దుశ్శాసనుడు కోకిలు విప్పుచుండ-
ద్రాపదిషయిం జల్కిన సీదయారసము - ఉక్కుకంబమునం దుద్భ
వించి, ప్రహ్లాదు బోచినపుడు వ్యక్తపఱచిన నీ వాత్సల్యము -
దూర్వాసుని గర్వము సర్వము మర్వమునెవీ యంబరీషునియెడఁ జూపిన
సీయాదరణము- మకరినిబరిమార్చి కరి రాజుంగాచటలోఁ గనబఱ
చిన ఏకరుణ-తండ్రి ! నాయెడల మాత్రమేల ప్రకటింపవు ? వారు
కన్నులారఁ గాంచిన సీదివ్యమంగళ స్వరూపమును నేను మాత్రము
చూడరాదా ? నీకొఱకై శ్రమపడి సుగంధద్రవ్యములెన్నో తెచ్చితిని.
నామ్రోల సాక్షాత్కరించి పీనివి స్వీకరింపుము. నన్నుదరింపఁ
జేయుము.... శ్రీహరీ ! నిర్వాణజనుపాలహరీ ! మాటలాడవేమి ?
మాటుపలుకవేమి ? నాపైఁ గోపమా ? లేక నిరాదరణమా ?
కాదు-కాదు నీ నేనా సర్వస్వమని నమ్ముకొనియున్న నాపై నీకు నిరా
దరణముండదు. (నవిత్కరముగ) నిరాదరణమే కాకున్న నాకు దర్శన
మొనంగవేల ? నాకుబదులు చెప్పవేల ? నేనర్పించు చందనాదులం
గైకొనవేల ? పండరినాథా ! కార్యాంతర నిచుగ్నుండవై నామొఱను

లక్కచేయకున్నావా? లేక, పదియాయువేల గోపాంగనల కేళక నాయకుండవుగదా! వాటిలో నేపుణ్యత్మ రాతైన నిన్ను దనబిగియ కౌగిటబట్టి యెందుఁజోవలదని బంధించినదా?... .. ఆ ఏమి నా వెట్టి! ఏమి నా బుద్ధిహీనత! నిశ్చలభక్తి పాశబంధతుండవగు నీవు—అన్యపాశములకుఁ జిక్కువడుచువా? చిక్కునడవు... అయిన నాయాహ్వానము సంగీకరింపవేల? (కొంచెమాఁగి) ఆహా! అదియా సంగతి! తెలిసినది—రంగా! తెలిసినది. నేనుగొనితెచ్చిన పూజా ద్రవ్యములు చాలవని యలిగి రాకయున్నావు. స్వామీ! ఇప్పుడే పోయి నీకు సంతృప్తియగునట్లు వలసినన్ని సుగంధ ద్రవ్యములు—పూల దండలు - ఫలహారములు గొనితెచ్చెదను. అప్పు డెవ్వరి కోసము వత్తువు? ఇంకే వంక పెట్టెదవు? ఏకీణి దప్పించుకొందువు? పోయెదను—అచిర కాలములోనే, వానినిదెచ్చి నీ మ్రోలఁబెట్టెదను—సాక్షాత్కరింప. గోరెదను. నీపవిత్ర సందర్శనలభముంబొంది—నశలమనో రథమై తరించెదను. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము—కామిశెట్టి—సుందరమ్మ)

కామి:—నూసినావా? అమ్మోరినాగ తల ఇరగపోసికొని తక్కిడిసిచ్చినాగ గుండ్రంగా మొగమీద పట్టెడుకుంకం బొట్టెట్టు కొని యిప్పుడే యెల్తుంది—రాసోరిబొట్టి. ఈ మందిరం, రాజుతో సెప్పి ఆమె కట్టించిందే! అదుగో అలాగాడే కామీసు రంభోడుదేముడు—మొక్కుదాం—రా.

సుంద:—ఏమని మొక్కుదాం?

కామి :— సుందరం ! నే నేటిమొక్కుతానో, నీకు సెప్ప మన్నావా ?

సుంద :— చెప్ప-చెప్ప

కామి :— “ సామీ ! మా రాజా ! మా సుందరం నాకు మూడోపెళ్లి పెళ్ళాం-నేను మునలోణ్ణి-అది పడుసుది-నల్లగా జీడి పిక్కలాగ-మాలకాకిలాగ-మసిబొగ్గులాగవున్నా దానివొళ్ళు నిగ నిగలాడేటట్టు సెయ్యి-పాత బెల్లంలాగ- మడతొక్కిన సింఠపండునాగ దాని తలమీదెంటుక లట్టకట్టివా, కొబ్బొనూనిమ్మని నా పాదాలులాగ కండా వుండేనాగ సెయ్యి-నాకు పగలు శక్తి లేకపోయినా-రాతిరికాడ బలం బాగాయియ్యి-వా వొళ్ళు కంపుకొట్టివా-నా పెళ్ళాని కదిమంచి గండంనాగ-వారతికరువూరంనాగ - జాజి మొగ్గనాగ గుమ్మనిపించే టట్టు వరమియ్యి-ఇతర పావుకార్లు నచ్చివా-యీ కామి సెట్టిమూత్రం- పిల్లలతోటి-పాపలతోటి-ధనంతోటి-దాన్నంతోటి - మడులతోటి- మాన్నాలతోటి సుక్కల్లో పండురుషలాగ అభివృద్ధి పొందేటట్టు సెయ్యి-నీవు గమక నా కొక్కపాళి యిన్నివరాలిచ్చేసినావంట- అమ్మగా మిగిలితే చెక్కమీదరాలే బెల్లంపొడంతా నీదే ! నీ మనసు నయి వేద్దిగానికి లోటుండదు.

సుంద :—దగ్గరుడా ! దేముడికాడికొచ్చి కూడా యెవవకోరి కలే-మొగుడువయితే అయినావుగాని ముగం మండపెట్టాలని వుంటాది. బత్తి దయ సెయ్యమని అడుక్కొకూడమా ?

కామి :— యెరి మొగమ ! బత్తి బత్తంటావు ? ఎందుకే ? దానివల్ల అన్నంవొత్తాదా ? బట్టొత్తాదా ? రాసోరిబొట్టి-(ఇటు నటుఁ జూచి) యెవ్వరు నేరుగందా ! కత్తిమీది సాము-రాసోరుబొట్టి మీరా

బాయమ్మ మొగుడొద్దు—పెళ్ళొద్దు—అంటోంది? ఈ మందిరం కట్టించి
రాతిరికాడ యందులో తొంగుకుంటోంది—ఎంచేత? నీ కేటి తెలుసు?

సుంద :—బగవంతుడుమీది బత్తిచేత!

కామి :—యెర్రమొగమ! యెర్రమొగమ! అదికాదు. అనలు
సంగతి—మొగుడయితే, సచ్చినంత కాలం వొక్కడితోటే దేవులాడాలి
బత్తిఅని నొంకెడితే యిట్టమొచ్చిన మొగుణ్ణి రాతూరు లొక్కడికి రప్పించు
చుకోవచ్చును—బోగం అనబడినచొచ్చును. అని తెలిసిందా?

(అంత నాకస్మికముగాఁ దెరలో)

చ॥ “ఎవడవునోరి! మూర్ఖ! పృథి + నీమనిపుత్రికఁ బూతగాత్రిని
బ్రవిమల భక్తియుక్త నన + వద్యచరిత్రను—లోకమెల్ల సరి
స్తవ మొనరించుచుండఁగను + దమ్మున నీ గతిబ్రలదంబులం
దవిలి, వచించుచుంటి వసి + భారను నీ తలఁదెళ్ళ నేసెదన్.”

కామి :—(అలకించి భయముతో మెల్లగ) ఓ లమ్మా! ఇం
కేటిసేతు నింకేటిసేతు? రాయే—కొంపమునిగిపోరాది. నా మాట
లెవ్వడో యిన్నాడు—రావే.

సుంద :—నోటివట్టం కూడదని నేను సెప్పితే యింటానా?
గుడి నూడొద్దు—మందిరం నూడొద్దంటే తీసుకొచ్చావు—మొదట పిల్లీ-
తరువాత బోడిబావనమ్మా ఎదురయినారు.

కామి :—(గడగడవడంకుచు) రాయే. రాయే. బతికిబయట
పడితే అంతేచాలు. (అని భార్యను తీసికొని పఱుగెత్తును.)

(అంత “నెవడవునోరి మూర్ఖ” యను పద్యముం జదువుచుఁ
గత్తింజేతఁపట్టుకొని మదనసింగు ప్రవేశము.)

మదన :—ఓహో! గర్వాంధకారచిత్ర! అధమాధమా! మీరా! పేలుచుంటిని? మహారాజపుత్రికయగు మీరాబాయి నీ దుర్భాషలాడుచున్నావుగా? ఎంతసాహస మొత్సాహము! (నలువంకలఁ జూచి) అన్నన్నా! ఎంతప్రమాదము వాటిల్లినది. కర్ణశూలములగు నా కఠోరవ్యక్తములాడిన మూఢాత్ముఁ డెవ్వఁడో మంత్రలోనే—తప్పించుకొనిపోయినాడు! ఇప్పుడేదిగతి? అయ్యయ్యో! ఎంతదారుణమునకు నెట్టుకొనెను! సుక్షత్రిమనంశమునందు దృఢించి, మార్వారు దేశాధీశుఁడగు జయచుల్లు నంతటివానికనుంగు బడ్డయె—బాల్యముననే పకలశాస్త్రముల నభ్యసించి—భగవన్నామ స్మరణమువక్క - అన్యచింతలు లేకపరమభక్తురాలై, యోషిజ్ఞనదీపి కయై హిందూసుందరీనలులోఁ దలమాణికమైయున్న మీరాబాయికిట్టి యపవాదా? అగ్నికణములను జెడపురుగులు దరియ్యమా? బంగారు వెలవెలు నోవుగా? అభగంగలోఁ బంకిలమూ? అమృత భాండములో దుర్వాసనా? హా! ఎట్టి విషాదకరమగు విషయము! పరమభక్తురాలికిఁ ప్రణతులుపోయి—పరుషములా! ప్రతిభాన్వితయగు కాంతారత్నమునకుఁ బ్రసూనములుమూరి. దుర్భాషలా? (కోపముతో) ఛీ! ఛీ! ఏలరా శౌర్యము? ఏలరాధీపతిమ? కాల్పనా? రంభోడదేవుని మండిరమునవచ్చి-గర్వాంధుఁడై ముక్తాముక్త విచక్షణజ్ఞానశూన్యుఁడై భక్తురాలినట్లు దూషించిన దుర్మార్గుల శిక్షింప లేక పోయితినిగదా! హరహరా! ఆమెకుఁ దుచ్చమగు కామేచ్ఛయే యున్నఁ బెండిలిసేసికొనదా? పెండిలిసేసికొన్న, భర్త తన స్వేచ్ఛావిహారమునకు నిరోధముం గల్పించునని మానివేసినదట! అబ్బ—దుర్భరము! ఈకఠినవార్త రాజేంద్రుఁ డెఱింగిన నేమి కీడు మూఁడునో! (సాలోచనముగ) కీడునకేమున్నది? నామరూపములు లేని దుష్టుఁడెవ్వఁడో యేమో ప్రేరినాడని—అవియెల్లవిశ్వసించునా?

విశ్వసింపడు. మీరు మిక్కిలి యాదుర్మార్గునట్లున నేను గుఱుతు
 పట్టిన, వానికిఁ దప్పక తగిన శిక్షగాగలదు. కనుక నేఁబోయి మహా
 రాజున కీ వృత్తాంతము తెలియఁ జేసెదను (ప్రక్కకుదిరిగి) కంచు!
 మహారాజుగారిప్పుడెక్కడినున్నాడు? (వినుటనభినయించి) అ! ఏమను
 చుంటివి? “చిత్తూరు నుండి లేఖంగొనఁ జెచ్చిన వానితో సభా భవన
 మున ముచ్చటించు చున్నార” యీ? మంచిది. వారి నక్కడ
 సందర్శింతును. (నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాసు

ప్రథమాంకము—సంపూర్ణము.

బాల నా గ మ

ప్రే జి డ్రా మా

బాలవద్దిరాజు శౌర్య ధైర్యగాంభీర్యముల ప్రతిఫలింప
 జేయు నాటిక.

మాయలమరాటీ మోసకృత్యములు-మాయాతీతిము,
 మర్మము లభద్రములు-నొడలు పులకరింపజేయు కథాసౌ
 విధానములతో, గుండెలు దద్దరిల్లజేయు నీనులు, భయానక
 సంఘటనలతో విస్ఫులింగములుగఁకు పద్యగద్యములతో
 వెలువడినది. జంగమ దేవరుల తంబరతీవలచుండి వుద్భవించిన
 యీ వీర యశోగానము. ఆంధ్రదేశమున ప్రతి పల్లెల నింపిన
 కథ. యీ నాటిక ఆంధ్రనాటకరంగస్థలమున అలంకరించినది.
 త్వరపడును. వెల 1—4—0

కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్సు

సంస్కృతాంధ్ర బుక్ డిపో, రా జ మ ం డ్రి.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

ద్వితీయాంకము.

మొదటి గంగము—సభాభవనము.

(ప్రవేశము—జయనల్లుడు)

జయ :—(తనలో) చిత్తూరు రాజాయగు కంభునకు ద్వారలోనే తన వాంఛిత మీడేరంగలదని లేఖచుక్రవాసి పంపితిని— ఈ లోపున నెట్లయినఁ గొమరితను బెండిలి కంగీకరింపజేయవలయును— ఈమె నాతడు గాఢముగఁ బ్రేమించియుండవచ్చును. లేక గొనితెచ్చిన వానిమాటలనుబట్టి చూడఁగా— రాజా మీరాబాయియొక్క యద్వితీయసౌందర్యమునుగుఱించి కణ్ణాకర్ణికగా వినియుండెనని తెలియుచున్నది... .. మదనసింగు వచ్చుచున్నాడు. పురములోని విశేషము తెలుంగవలయును.

(ప్రవేశము—మదనసింగు)

మదన :—జయము జయము మహారాజుగారికి.

జయ :—మదనసింగూ ! రమ్మ—నేడు పురములోని వార్తలం దెలిసికొనుటకుఁ బోయితివా ?

మదన :—మహాప్రభూ ! నేడు మన నగరులోనున్న షోబా దేవు నాలయములో నొక దుర్భరమగు వార్తను వినియుంటిని. అది మొదలు నా హృదయము కుమిలిపోవుచున్నది.

జయ :—(అత్రముతో) ఏమి ? ఆ వార్త ! ఎవరినిగురించి ?

మదన :—దేవా ! విషయ మటుపిమ్మటఁ దెలిసికొనవచ్చును, ముందా దుష్టుని గుఱుతించి, తగినట్లు శిక్షించుటకు నా కనుజ్ఞయిండు.

జయ :—(చప్పుచు) బాగు బాగు ! ఆ వార్త యేదియో—అది సత్యమో—అసత్యమో — ఎవరినిగూర్చినదో — ఎందులకుఁ బుట్టినదో— ఎవరు దానికిఁ గర్తలో—ఏమియుఁ దెలుపుటకుముందే యపరాధిని దండింపఁగోరుచున్నవా ? అది సమంజసమా ? నేరస్థుని దెలిసికొనకుండ నేరమెఱుంగకుండ నీ కనుజ్ఞయిచ్చుటెట్లు ?

మదన :—దేవా ! ఆ వార్త కేవలమసత్యము. మీరద్దాని నాలింఱులేని మహాగ్రులయ్యెదరు నేరస్థునిగుఱుతించి పట్టుకొనలేదని నా శిరమున సైతము ఖండింపఁగడంగుదురు.

జయ :—మదనసింగూ ! ఎంతకాల భయపడనవసరములేదు దుర్భరమన సత్యమునకు నా వార్తయెట్టిదో ముందు నా కెరిగింపుము.

మదన :—మహారాజా ! పరమభక్తిరాలగు మీరాబాయి—

జయ :—(అగ్గోక్తిలోఁ కి యాతురతతో) ఆ, చెప్పుము—ఆలసింపకుము—పరమభక్తిరాలగు మీరాబాయి—

మదన :—దుశ్శీలయనియు, మరభిప్రాయముతో నా జన్మాంత మవివాహితయైయుండుటకుఁ గోరుచున్నదనియు, రంగోడదేవుని జూడ వచ్చిన దుష్టుఁ డెవ్వఁడో ప్రసంగవశమునఁ బ్రేరియెను.

జయ :—(చెవులు మూసికొని) శ్రీహరీ !

మదన :—ప్రభూ ! కంఠస్వరమును బట్టిచూడఁగా నాతఁ డెవ్వఁడో వైశ్యాధముఁడనుట నిక్కువము. కావలివాండ్ర నడిగి నేనా దుష్టుని దెలిసికొని, మదీయకరవాలంబుచే, వాని మాంసమును గృధ్రముల కాహారమగునట్లు వైచెదను.

జయ :—(నిమిలితనేత్రుడై నిట్టూర్పు బుచ్చి) హరహరా !

మదన :—(తనలో) ఈ వార్త యిహహాశ్మనకుఁ గల్గి విభీషణునిది. (ప్రకా) ఏలిక యింకను శాంతించెద రేల ?

జయ :—మదనసింగూ ! నీవు మాఱు మాటాడక పోయి, యంతఃపురమునందలి చెలికత్తెతో, దేవిని నేఁజూడఁగోరుచున్నానని యామెకుఁ దెలుపుమని చెప్పుము.

మదన :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

జయ :—(నేలఁ గూలఁబడి) హా మీరా ! మీరా ! దుర్భరము దారుణము ! నే నికఁ బ్రాణములతో నుండఁజాలను-విశ్వవిఖ్యాతమౌ మూర్ఖులు దేశమున కధిపతివై-సుప్రసిద్ధ రాజోరువంశసంజాతుండవై-దిగంతవ్యాప్తి కైకవితుండవై-యున్న నా కిట్టి యపవాదా ? హృదయ కుతారము-కర్ణకఠోరమునగు నీ వార్త-అబ్బా !-అయ్యో !-శరీరమును గంపింపఁ జేయుచున్నది.

సీ॥ కఱకుఁ గత్తినిబూని ♦ కండకండలుగాఁగ
మాంసమ్ముఁ జెండాడ ♦ బాధయనను
భగ్గుభగ్గునమంప ♦ మంటలోపలద్రోసి
తనువు వేల్చిన మదిఁ ♦ గినియఁబోను
శత్రుఁ చాపవిముక్త ♦ సాయకంబులుడాసి
క్షతగాత్రునిగఁజేయ ♦ సైపకలను
సలనల మఱగెడు ♦ సలిలభాండమునందు
ముంచి నన్నుడికింప ♦ ముణుగ నెపుడు

గీ॥ అకటకట ! సర్వగీర్వాణ ♦ మకుట ఘటిత
మణిగణాలంకృత నిమల ♦ పాదపద్మ

పాలితంబగు స్వర్గసం • ప్రాప్తి నిచ్చు

యశముఁ జెఱుపఁగ దుఃఖంబు • నందుచుంటి.

ఇక నాకు గర్వంతఃమేమి? ప్రాణమున్నంతవఱకే పగతురుపైఁబడి పీడింతురు-భూతము లావేశించి బాధించును. రోగములు జనన స్తవ్యములఁ దూలించి కాఠియఁజెట్టును-కాని దుర్యశఃపిశాచముల్లుకాదు. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము వ్యాపించి యాచంద్రతారార్కము తన కెరయును మందభాగ్యుని నొంచుచుండును... హా! మీరా! మందభాగ్యుండనగు నాకు, నీ వేల జన్మించితివి? అభగండాజలంబు నలఁ బ్రపూతమై-విరావతమునలఁ సమున్నతమై-శాదపూర్ణిమాచంద్రికవలె ధవళమై-దిక్కుల నలముకొనిన నాయశస్సునకు నివురి శంక మాపాదించితివి. అక్కటా! పుట్టినది, కారవమాశించు రాచకులము-పట్టినది వీరచిత్తుగు ఖడ్గము-మెట్టినది పవిత్రంబగు భరతఖండము! అయిననేమి? జనాపవాదమున కీరీతిని గుఱియఁబడితివి. ఇప్పుడు నాకు గర్వవ్యమేమి? అట్లు కొమరిత శీలమును శంకించిన దుష్టునిబట్టి దండింతునా?... అది యేటిధర్మము? ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి పాలించినవాడే రాజు-తిన్నుఁ బొగడిన సంతరించి-తెగడిన శిక్షింపఁదలకొనుట నరవతి కనుచితిము. పూర్వము రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుఁ డేమిచేసినాడు? పతివ్రతాశిరోమణిని దుర్భరజనాపవాదకుజడికి-భయంకరాలనిని విడువఁబంపలేదా? ఆగ్రహించి తన భార్యను దూలనాడినవాని తలను దెగవేయఁ బూనినాఁడా? లేదు-కాబట్టి దుర్భాషలాడిరనితలంచి-ప్రజలను హింసించుట యపఖ్యాతికి హేతువు! నిజమునకు వారిదోషమేమున్నది? యుక్తవయస్కుయ్యయ్య వివాహ మొనఁించుకొనకుండుట నా కొమరితయొక్క-కాదు-కాదు-ఆ మీరాయొక్క లోపముగాదా? శుద్ధాంతఃపురములలో నెండక న్నెఱుంగక, మనవలసిన యువతి-సామాన్యస్త్రీచందమున స్వేచ్ఛానిహార

ములుసేయుట దోషముగాదా? లోకులంటిరని వారిం దెగడనేల? (కొంచెమూగి) ఆ, ఏమి? మీరా-నా ముద్దులబిడ్డ-వరస భక్తురాలు- నీ గనుకొనునంతటి దుస్థీలయా? అంతటి దుష్కార్యరంభయా? కాదు-కాదు - ముమ్మాటికి-గాదు, నేనా మాటను నమ్మజాలను. (కత్తిమాసి) మహారాజపుత్రియని తలంపక- మంచిచెడ్డ లాలోచింపక యిట్టి యపవాదులాడిన యా దుర్మార్గుని యమపురికిప్పుడే పంపెదగాక! (కొంచెమూగి) అయ్యో! నే నెంత తెలివిమాలినవాడను-ఎట్టి బుద్ధిహీనుడను-తనకుదోచిన యభిప్రాయమును లేక, తా నెరింగినవిషయమును స్పష్టమొనరించినంతమాత్రమున నాగ్రహించి-వానింజంపగ త్తిదూయనేల? ఈకత్తితో నా కుత్తుకనయిన గోసికొందును- లేకున్న నవయశంబుకగుటకై యామె కుత్తుకనయిన దరిగెడను- (దఃఖించుచు) హా! ఏమంటివి? నామీరా కుత్తుకను దరిగెడననియా? అకటా! నే నెంతదుర్మార్గుడను! ఎట్టికఠిరాత్ముడను? - ఎవ్వడో యనామకుడు-తెలిసో - తెలియకో-ఏమో ప్రేలినాడని- లేక లేక పుట్టినకూతును - చక్కదనాల బామ్మను - గుణాలకుప్పను - ముద్దులమూటను - మంచిచెడ్డలుగిగి, కటికవాడనై సంహరింపబూని తినా? హా! పుత్రీ! నీ స్వభావమెరింగియుండియు, నీ యెడల నిట్టి యవచార మొనరించుటా? (కొంచెమూగి) ఇప్పుడు నాకు గర్తవ్యమేమి? (భగవంతు నుద్దేశించి) హా! దైవమా! ఎట్టి విషమావస్థను గల్పించితివయ్యా! ఇటుజూచిన కూతురా? అటుజూచిన దుర్మశమునకు మనమున భయమా? ఒకమూలం గన్నకడుపా? వేటొకవంకం బ్రాణాధికంబగు మానమా? ఇప్పుడిందులో నేది నాకు వాంఛనీయము? (సాలోచనముగ) పుత్రికయే వాంఛనీయము - ఆమెను బ్రేమించి - ఆ, కాదు - కాదు - నేను పొరబడుచున్నాను. మానమేరాకు వాంఛనీయము. అయిన గూతు నేమిసేయుదును? - (అలో

చించి) విషమిచ్చి చంపి యపవాదమును బావుకొందును. హా! ఎంత దారుణము! తాను పెంచిన వృక్షమును దానే ఖండించుట? నిండ్రి నయిన నే నిట్టి కార్యము నాచరింపగలనా? ఆచరింపనున్న దుర్యశము తప్పకుగదా! (అలోచించి) వలదు - వలదు - దుర్యశముమాత్రము వలదు - కొమరితనుమాత్రమేకాదు - నా సర్వరాజ్యమునై నది గోల్పోయెదను - నా ప్రాణములనయినది త్యజింతును. కాని దుర్యశమును భరింపలేను ఓ జనాపనాదమా! ఏకిచే జోహారు! నీని భయపడి యేర్పకపుత్రికను బలిగా నర్పింతును - స్వర్గంపుము - అంతటిగో నృస్థిబూది నన్ననుగ్రహింపుము - నేటిరకు దుర్యశంబెట్టిదో యెఱుంగును - ఇకమీదమాత మదియే? (కూతు నుద్దేశించి) మీరా! మీరా! నీవు నిష్కళంకహృదయమనియే నా ముఖిప్రాయము - కాని, నే నేమి వేయగలను? ప్రజలు నిన్ను శంకించుచున్నాను నీకుగలిగిన యపవాదము నీతోడనే యంతముగావలయును. కనుక విష మొందగ్గి నిన్ను... .. అక్కటా!... .. మీరామా! పొమ్ము - నీకు నా హృదయమునందావులేదు. అయ్యది పాపాణశశృశము. వాల్మీలనూ! అరుగుము. ఆలసించవలదు. నీవు నా యావృతి నిడక బడ మజాలవు. ఓ ప్రజలారా! రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుని - ఆదర్శపురుషునిగఁ జేకొని - మీరు దుశ్శీల - జా-రి-ణి-యని భావించుచున్న నా కొ-మ-రి-కాదు-మీరా బాయిని విషమిచ్చి చంపి తీరెదను. నమ్ముడు - నా మాట నమ్ముడు. (అని మిన్నకుండును.)

(అంత విచారగ్రస్తయై మీరాబాయి ప్రవేశము.)

మీరా:—(స్వగ) అక్కటా! ఎట్టి దుర్భరవార్త కల్పింపఁబడినది. ఇది విన్నది మొదలు నాధుని మనస్సెట్లున్నదో! నాతో ముచ్చ

టింపదలచి కాబోలు వెంటనే గావలసినదని నా కాజ్ఞాపించిరి... ..
ప్రాణేశ్వరు డచే మొదలునరకిన తరువునలె నేల గూలఁడియుం
డెను. ముఖలక్షణములం బట్టిమాడగా వ్యాకులమనస్కుడై యున్నట్లు
తోచుచున్నది. (భర్తను సమీపించి) దేవా! ఏలదీ... ..

జయ :—(మోమెత్తి చూచి) వచ్చితివా? (కొంచెమాగి)
నీ నీ చిన్నయ పెండ్లింగవు కాబోలు!

వీరా :—(కన్నీరుగార్చుచు) నాథా! మీరు నన్నింక తొంద
రిగాఁ బిలుచుటకుఁ గారణమేమని మదనసింగునిఁడగుఁ జెలికఁజైను
బంపితిని. ఆతఁ డామెకు సర్వముచెప్పఁగానే నాలకించితిని... ..
అక్కటా! ఎట్టిదుర్భరజనాపవాదము వాటిల్లినది? నిర్గులయశస్సునకు
గళంక మాపాదెల్లినదే! ఆసేతుహిమాచు మీ వార్త వ్యాపించుటే
కాక—ఆ చంద్రదర్కము నిలిచియుండునుగదా!

జయ :—

గీ॥ అమృతకిరణముల్ ప్రసరించు ♦ నట్టిరాజు
ప్రజలచేఁ గళంకితుఁడనఁ ♦ బడెనుగాక!
కాని—మాగ్ధురదేశంబు ♦ ఖ్యాతి నేలు
రాజుతాఁ గళంకితుఁడౌనె? ♦ రాజవదన!

వీరా :—నాథా! రాతోరువంశజుడైన జయముల్లునకుఁ బట్టి
మహిషియగు వీరాబాయికిని జనించిన కొమరిత దుశ్శీలయని ప్రజ
తరతరములవరకుఁ జెప్పకొనుచుండునుగదా! మీరాబాయి యుక్త
సయస్సున వివాహముం గావించుకొని యంతఃపురంబు వీడకుంకిన,
మనకిట్టి యపవాదమువచ్చునా?

జయ :—ప్రాణేశ్వరీ! లోకములో దుర్యశమునకు గుఱియగు
టహేయము. ప్రాణముపోయిన బోవుగాక! మానము రక్షిరము...

లయును. ఈ నా నుడివిన. మీరాతో బుట్టిన యవకీర్తి మీరాతోనే యంతరింపవలయును.

వీరా :—నాథా ! మీ మాట నాకు బోధపడుట లేదు.

జయ :—నాధపడుట కేమున్నది ? దుర్యోధనుంటువ్యాధివంటిదికదా ! దానికిదగిన నివారణోపాయ మాలోచింపవలదా ?

గీ॥ |నణముపుట్టిన జేలిని ♦ ద్వారితగతిని

శత్రుసాహాయ్యమునుబొంది ♦ సాహసించి :

చెండకున్నచో, మేన్లెండ ♦ జెడునుగాదె !

ప్రేలి: గోల్పోవ లేక, మేక ♦ విడువదగునె ?

వీరా :—(దుఃఖించుచు) అక్కటా ! నాథా ! మీ కింతసాహసమా ? ఇంత నిర్దయయా ? కన్నకూతుపై నింతకాఠిన్యమా ? అయ్యయ్యా ! ఎంతమాట ! లేక లేక పుట్టిన కూతురు - మీదు మిక్కిలి సుగుణవతి - ఆమెయెడల నిట్టి యపచారమా ?

జయ :—దేవీ ! ఈ లీల బేలవై దేల దుఃఖంతువు ? సీకుంగల వాత్సల్యము నాకుం గలదు - కాని - మనము సుక్షత్రియకులజలము క్షీరియే మనకుం బ్రాణాధికము - ప్రాణమునకు భంగము కలుగ వచ్చును - క్షీర్తికి భంగము రాఁగూడదు - ఏమందునా ? ప్రాణము బుద్ధుడము - క్షణికము - పంకిలము - క్షీర్తిస్థిరము - విమలము - సత్వరము భరతమాత క్షీర్తికాములనే వాంఛించినది - సుప్రసిద్ధులనే ప్రసవించినది - మనమా పవిత్రగర్భమానబుట్టి, దుర్యోధము గడించి యామె పేరుప్రతిష్ఠలకుం గళంకమాపాదించఁగూడదు.

సీ॥ సత్యసంధుని హరి ♦ శ్చంద్ర భూపాలుని

అడ్డాల నిడుకొన్న ♦ యతివమిహ్న !

లలిత నునస్కుడౌ ♦ నలచుహీజానిని
 బాలిచ్చి పెంచిన ♦ పరమసాధ్వీ!
 సార్థకనామున ♦ జాతశత్రునితోల
 పాటలం దనిసిన ♦ మహితచరిత!
 కర్ణాదిదాతల ♦ గర్భమందునమోసి
 కీర్తిగాంచిన గొప్ప ♦ శేస్తురాలు!

గీ॥ పూతభారతమాతవా ♦ మూలమునను,
 యుగ యుగంబులనుండియు ♦ నూర్జితంబు
 సేసి, బొక్కసంబున దాచు ♦ సిరయశస్సు
 కటకటా! నేడు బుగ్గిలో ♦ గలపగలదె?

గీ॥ ప్రాణమా? పోవు - మృత్యువు ♦ వాణిజ్యమును
 బహ్మ కల్పాంతమెవ్వఁడు ♦ బ్రతుక లేడు—
 మానమా? నిల్చు నీ భూత ♦ పంచకంబు
 భాస్కరాదులు నున్నంత ♦ వరకు జగతి!

వీరా :—(దుఃఖముతో) నాథా! మీ విశ్చితాభిప్రాయమెద్ది?

జయ :—(కఠినముగ) విషమిచ్చి మీరాను జంపుటదే నా
 విశ్చితము - (తల వ్రాల్చును.)

వీరా :—హా! మీరా! (మూర్ఛిల్లును)

జయ :—ప్రేమనాగరము నీదుట కప్పమే!

వీరా :—(లేచి) నాథా! నాథా! ఎట్టిసాహసమున కొడి
 గట్టితిరి?

సీ॥ పరిహాసమున కేని ♦ బరుపంబులాడక
 మృదువుగ భాపించు ♦ నదయహృదయ!

ఆటల ముందైన ♦ నన్నమాటనుదాటి
 యెఱుఁగక చరియించు ♦ నిర్ధచరిత !
 పేదసాదలఁగ న్నఁ ♦ బ్రేమతో లాలించి
 పాలించుచుండెడు ♦ పరమసుగుణ !
 ముప్పొద్దులందునఁ ♦ బురుషోత్తముని వన
 మానసంబున నెంచు ♦ భక్తరాలు !

గీ॥ కటకటా ! యట్టి మీరాను ♦ గరుణమాలి
 చంపదలఁతురే ? విషమిచ్చి ♦ జనకులయ్యుఁ-
 గంచె యే చేను మేసినఁ ♦ గలదెదిక్కు ?
 తల్లియే పిల్లలం దిన ♦ ధర్మమగునె ?

జయ :—(స్వగ) ఇక నే నిక్కడఁ జాలనేవున్న యెడల నీమె
 నా మనస్సునుగూడ మార్చివేయఁగలదు - ఏను త్వరితముగఁబోయి
 చెలికత్తెద్వారా మీరాబాయి కీ వార్తందెలిపి యామెను విప్పించి-
 విషమును సిద్ధముఁజేయవలసియున్నది. పోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హా నాథా ! నాథా ! వెళ్ళుచు
 న్నారా ! నా ప్రార్థన మాలకింపరా ? నాకుఁ గడుపుచిచ్చు తప్పదా ?
 హా మీరా ! మీరా ! (మూర్ఛిల్లును.)

(తెర పడును)

రెండవ రంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—మీరాబాయి సాండురంగ విగ్రహముతో)

మీరా :— (స్వగ) ఆహా! తండ్రిగారి యశశ్చంద్రికకు నా మూలమునఁ గళంకమా? నే నెంతటి మందభాగ్యును! అమ్మహా త్ముఁడు త్వగలోనే, విషముం గొనితెచ్చి నా కొనంగునని చెలికత్తె చెప్పి పోయినది. (విగ్రహమును ముద్దిడుకొని) తండ్రి! రంగా! నేటి కీ దీనురాలిపై దయగలిగినదా? పుట్టినదాని నేటివరకు నల్లవేళల యందు విధవిరాఘములులేక, త్వదీయ సాదారణింద సాన్నిధ్యము నభిలషించుచుండఁగా - ఈనాటి కద్దాని ననుగ్రహింపనుంటివా? తండ్రి! నీవు నన్ను నీ పన్నిధికిం బిలిపించుకొనుట నాకుఁ బరమావంద సంధాయకమే! ఏ సాన్నిధ్యప్రాప్తికంటె వాంఛనీయమగు ప్రాపు నాకు వేటొందులేదు, కాని - భక్తులనగు నాకీ జనాపవాదమేమి? (తండ్రి నుద్దేశించి) జనకా! ఏ ప్రయత్నము ప్రవేశపెట్టెదము! కుక్కముట్టిన కుండను బద్ధలుచేయవలయును - కళంకితముయిన తమవును గాటిలోఁ గలుపవలయును - జనాపవాద భయంకరరీతిచిమున కెరయగు నన్ను విషమూలమున నంత మొందింపఁదలఁచితివి. నీ సాహసము కొనియాడఁదగినది. (ప్రక్కకుఁ జూచి) పదములచప్పును వినఁబడుచున్నది. ఎవరువారు? (ముందునకు నడచిచూచి) తండ్రియే విషమును గొని తెచ్చుచున్నాఁడు. (పంజోషముతో) ఆహా! నేడుగదా నాకు విముక్తి! నేడుగదా నా కానందము!

(అంత విషపాత్రతో జయమల్లుఁడు ప్రవేశము)

జయ :—పాత్రను బట్టుకొని కన్నీరుగార్చుచు మిన్నకుండును.)

మీరా :—తండ్రి! ఏల కన్నీరు గార్చెదవు? భవదీయశుభ యశస్సు దిగంతములు వ్యాపించినది. అయ్యది కళంకితముగాకుండ

నా విషపాత్రము నిటుండెమ్ము. నేను మనసారంగ్రోలి, నిత్యానందముండెదను. (విషపాత్రను బుచ్చుకొనును.)

“హా పుత్రీ! మీరా! మీరా!” (అని తెరలో రోదనము)

మీరా :—(విచుట నభినయించి) పాపము! తల్లి తనప్రేమనా హిని నరికట్టజాలకున్నది.

(అంత మీరాబాయి దుఃఖించుచు బ్రవేశము.)

మీరా :—(కొమరితను గాంగిలించుకొని) హా! పుత్రీ! మీరా! మీరా!

మీరా :—అమ్మా! ఏల దుఃఖంతువు? మరక మెప్పటికయిననున్నదే! మునలితనము పైబడినపిమ్మట - భగవంతుని స్మరించుటకయిన శక్తి లేక చచ్చుటకంటె నీ తరుణమున మరణమందుట యుక్తమగదా! నీవు శోకం బుడుగుము - నాయంతిమ ప్రార్థన మాలకింపుము,

సీ. మార్వాడు ప్రజలే మా • మకపుత్రి దుర్భాష
లాడిరంచును నొవ్వ • రాడకమ్మ

జనవాక్యమునకయి • తనయను పషమిచ్చి
చంపె నాధుండని • పణగమమ్మ!

ఏను చచ్చితినన్న • హేతువుచే నీవు
భజనమందిరమును • మరువకమ్మ!

అవని మీరాబాయి • యాత్మజయై నీకు
దనరినదనుమాట • దలంపకమ్మ!

గీ. ఎఱిగియోలేక, యెఱుంగకో • యింతదనుక
నేను దేయదోషముల ను •న్నింపుమమ్మ!

భవ్యభవదీయ పాదప • ద్మములకీను
ప్రణాతు లొనరించుచున్నాను • పడయుమమ్మ.

మీరా :—హా ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

మీరా :—జనకా ! నాకు సెలవొసంగుము. భక్తి పురస్కరముగా నే నాచరించు ప్రణామములను గైకొమ్ము.

జయ :—(కన్నీరుగాళ్ళుచు మిన్నకుందును.)

మీరా :—(విషపాత్ర నొకచేతఁ బట్టుకొని - వేటొకచేతఁగల విగ్రహముం బరికించి) రంగా ! పాపభంగా ! నే నెంతటియదృష్టము నడయుచున్నాను ! త్వదీయ నిర్వృత్తుక జాయమాన కరుణాశయమును నా యెడఁ జూపింపవలసినతరుణ మేతెంచినది. తండ్రీ !

గీ. నేను నీ దాసనాదును ♦ నిక్కమిదియు ;

భక్తిఁ బొర్లింతు నిన్నెప్పు ♦ మనచునందుఁ

గనుక నన్నేలు ప్రాపిచ్చి ♦ గరుడగమన !

శివజనపాల ! శీలోల ! ♦ శ్రితనుచేల !

(అని విషము గ్రోలుచున్నది.)

జయ :—హా ! మీరా ! ఎంతటికఠినుండవ్వు. (మూర్ఛిల్లును.)

మీరా :—హా ! కుమారీ ! (మూర్ఛిల్లును.)

(అప్పుడు మీరాబాయి హస్తమునఁగల పాండురంగ విగ్రహము వివర్ణముం బొందును.)

మీరా :—(చలింపకయే విగ్రహవర్ణము మాటుటంగని) హా ! ఏమిది ? విషముఁగ్రోలినను—వికార ముదయింపకున్నదే ? ఆ, ఏమిది ? ఆశ్చర్యముగనున్నదే ? అయ్యో ! నా ముద్దులమాటుఁ గట్టు విగ్రహము - ప్రాణాధికమగు నా పాండురంగవిగ్రహము - ఇంత లోనే యిట్లు వర్ణబడినదేమి ?

జయ :—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా ! మీరా ! మీరా !

వీరా :—(లేచి) హా! తల్లీ! అప్పుడే విషము తలకెక్క—
మ—ర—ణిం—చి—శి—వా?

మీరా :—(దుఃఖించుచు) అయ్యో! తల్లీ! నేను మంజింప
లేదు - అదేమి మాయయో - అదేమి చిత్రమో - నేను విషముం
ద్రావియు నెప్పటియట్లు సుఖముగ నేయున్నాను - కాని - నా పాండు
రంగండు వివర్ణుడైనాడు.

వీరా :—(పలుగునంబోయి కూతును గాంగిలించుకొని) ఆహా!
ఏమి నా భాగ్యము! సజీవవైయుండంగా నిన్ను జూడంగంటి.

జయ :— (విగ్రహము సుజూచి యాశ్చర్యముతో దశలో)
ఏమి యీ మాయ! దురవగాహముగ నున్నదే? వాసనచూచినంత
మాత్రమున బ్రాణము లెగురగొట్టు విషమును, నేనే తెచ్చి యీమె
కిచ్చితిని. అద్దాని నీమె నా కట్టెమట గుటగుట ద్రాగినది త్రాగియు
సురక్షితయైయున్నది. ఈమె హస్తమునందలి విగ్రహముమాత్ర మింత
లోనే రూపుమాటు వెలవెలబోవుచుండుట చూడ దురవగాహముగ
నున్నది.

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హా! రంగా! పాండురంగా! ఎంత
పని చేసితివి తండ్రీ! నేను ప్రోలినవిషమును నీ లోనఁ బ్రవేశకెట్టుకొం
టివా? అయ్యో! నీ దివ్యమంగళస్వరూప మెంతలో మారినది?
త్రిజగన్మోహనమగు నీ సౌందర్య మిప్పుడు మాయమైనదికదా!
అక్కటా! పాపాత్మురాలనగు నేను - విషపయోగమునఁ జనిపోయిన
లోపమేమి? కాని నీ విట్టు లకారణముగఁ గురూపివై తివేల? దేవా!
రాధను మెప్పించి, సత్యభామకు మరులుగొల్పి, రుక్మిణి నాకర్పించి,
పదియాఱువేల గోపాంగనల వలపుం గుత్తకొన్న నీ సౌందర్య మిప్పు
డేమయినది? నిత్యాగ్యురాలనగు నా కతమున విషపానమొనరించి
వివర్ణుడవయితివా? అక్కటా!

గీ. భక్తురాలివైగల ప్రేమ ♦ భావమునను
గరిభముంగ్రోలి తేజమ్ము ♦ దొరికినావు ;
రాధ గృహమునకేగ నా ♦ రామ నిన్ను
విశ్మతాకానుడని యిలు ♦ వెడలుచునో !

ఒకప్పుడు నీ ప్రాణప్రియ యట్లన్న నీ వేమిచేయుదువు?.....
రంగా! ఈ నా నుడి వినుము నీవు సర్వసమర్థుండవు. యథా
రూపమందుము లోక మోహనుండవగు నీ విట్టి విశ్మతాకారముతో
నుండఁగా—కేసు చూడఁజాలను.

గీ తొంటి సౌందర్యమునుబాంద ♦ కంటివేరి
శిరము బ్రద్దలుగాఁగ నేఁ ♦ జేసికొందు
సంతియే కాని—నిన్నిట్టు ♦ లరయలేను ;
వేఁగ నా కోర్కీదీర్చుమా ! ♦ విరలరంగ !

(అంతి విగ్రహము యథాస్వరూపమున గోచరమగును)

జయ :—(చూచి) అహా ! ఏమిది ? విగ్రహము ముచుపడినలే
నగవడుచున్నదే !

వీరా :—నానా ! కొమఱియొక్క భక్తి బోధపడినదా ? పాం
డురంగఁ డామె యధీనముననున్నాడు. పిలిచినఁ బలుకుచున్నాడు.

మీరా :—(సంతోషముతో) రంగా ! నీవు నా మాటను
బాటించి యథాస్వరూపముం గైకొంటివి. నా కిప్పుడు సంతోష
మయినది.

జయ :—(కొమఱితను గాఁగిలించుకొని) మీరా ! మీరా
నీవు పరమభక్తురాలవు - లోకులకు జడిసి నిన్నుఁ జంప యత్నించినం
దులకు నన్ను మన్నింపుము.

మీరా :—తండ్రీ ! నిన్ను మన్నింపనేల ? తానొకటితలఁచిన
దైవ మింకొకటి తలచినట్లునునది. నా యెడలఁ బ్రయోగింపబడిన

విషము నా పరమాత్ముడు హరించినాడు. ఇప్పుడేదిగర్వము? నీ యపకీర్తి తొలగుటెట్లు?

వీరా :—కుమారీ! విజ్ఞానవతివగు నీ వట్లు పలుకుట సాడిగాదు గతజలసేతుబంధనమేల? అయినచేదో యయినది-లోకమును మెప్పించుటకయిన నీవు వివాహమున కంగీకరింపవలయును

మీరా :—(మిన్నకుండును.)

జయ :—(స్వగీ) మాన మధ్ధాంగీకారసూచకమని చెప్పుదురు. మంత్రిలకు నే నిప్పుడే వివాహయత్నము తొనరింప నాజ్ఞాపించి, చిత్తూరురాజును ద్వారలోనే జామాతగాఁ బడసెదను. (భార్యను దేర్చింపి) ప్రేయసీ! మన మదనసింగును జిత్తూరునకుఁ బంపవలసియున్నది. సుముహూర్త నిర్ణయమునకుఁ బురోహితుని గబురంపవలయును. పరమభక్తురాలగు మీరా తండ్రినగు నా యాజ్ఞను దిరస్కరింపదు. ఆమె తప్పక కంభరాజుకుఁ బత్నికాంగలదు - నీవు సందేహముమగుము - రమ్మ - పోవుదము.

వీరా :—మీరా! నీవు భజనమందిరమునకుఁ బోవుదువా? లేక, నా పెంట వచ్చెదవా?

మీరా :—తల్లీ! నేను రంభోడ దేవునిదర్శింప నేగుచున్నాను.

(అనుబంధము—)

(భగవత్సామస్మరణ మొనరించుచు నిష్క్రమించును.)

వీరా :—నాథా! తడయనేల?

జయ :—రమ్మ - పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(తెర వ్రాటును)

ద్వితీయాంకము—సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

తృతీయాంకము.

మొదటిరంగము—రాజబాట.

(ప్రవేశము—సదానందుడు—శివనాథభట్టు.)

సదా :— సమయ్యా! శివనాథభట్టా! ఈ మధ్య నేను గ్రామాంతరము పోయితిని. నిన్ననే వచ్చితిని. నగరులోని విశేషము లేమి?

శివ :— (పరికించి) ఎవరది? మాయాబిడకు నా మీదఁ గోపమువచ్చి పిరుల్లిపాయ నూలుచు నూలుచు, గన్నులలో రసము పిండివది. అందుచేతఁ గన్నులతో బాటు మనసుకూడ మండుచునే యున్నది నరిగా మీ రెవ్వరో నాకుఁ దెలియుటలేదు. దయచేసి, నామధేయము... ..

సదా :— నేను...

శివ :— (కోపముతో) ఓహో! నీ పేరు “నేనా?” బాగు బాగు! “నేనూ!” నీ ప్రశ్నదేమి?

సదా :— (తనలో) ముసలిముండకొడు కనాస్యండు - ముక్కు-మీద వీనికిఁ గోపము తాండవమాడుచుండును.

శివ :— ఓయీ నేనూ! మాటలాడవేమి? మూగనోము పట్టి తివా?

సదా :—తాతా ! నేను సదానందుడను.

శివ :—ఓ ట్టకుంకా ! నిన్ను దన్నినను బాపయిలేదు నేను నీకు దాతనా ? తల నెఱసి పండ్లూడినంతమాత్రాన నన్ను 'దాతా' యని పిలువవలయునా ? నా దార్ధ్యము పరీక్ష సేయదువా ? జెప్పవట్ల వట్టు - పస బయటబడంగలదు.

సదా :—(సవ్యచ) తాతా !

శివ :—అదిగో ! అదిగో ! ఆ కూతలే కూయవలదనుచున్నాను.

సదా :—తప్పు తప్పు !

శివ :—ఎవరిది ? తప్పెవరిది ?

సదా :—నాదే, బాబూ ! నాదే తప్పు - క్షమించుము - నరు చేసి విశేషము లెఱిగింపుము.

శివ :—ఆలాగున దాటికిరా - మన మహారాజుగారి కూతురున్నదే !

సదా :—అవునవును - మీరా బాయమ్మ - భక్తురాలు.

శివ :—నన్ను జెప్పరీయవు. నీకు దెలియదు—

సదా :—చెప్పు చెప్పు—

శివ :—ఆమెకు బెండ్లియైనది - చిత్తూరు మహారాజావారు ఆమెను భార్యగా గైకొనిరి.

సదా :—తాతా ! కాదు—కాదు—పొరపాటు—బాబూ ! పొరపాటు—క్షమించుము—ఆమె వివాహము చేసికొననని చెప్పుచుండెడిదే !

శివ :—అవును - ఆ మాట నిజమే !

సదా :—అయిన నిష్పడెట్లు సమ్మతించినది.

శివ :—పెండ్లి వేసికొన్నంత నాదనాంతము బ్రహ్మచారిణియై యున్న—నీవంటి కొంటిముండకొడుకులు నోటికివచ్చిన మచ్చున గాఱుకూతలు కూయుదురేమోయని రాజదంపతులు భయపడి కొను

రిత నెట్లో తల నూపఁజేసిరి. చిత్తూరురాణాయగు కంభుఁ డామె సౌం
దర్యమ న్నకు ముగ్ధుడై కోరి యామెను గ్రహించినాడు.

సదా :—వివాహ మెక్కడ జరిగినది ?

శివ :—ఇక్కడనే—ఈపట్టణము నందే !

సదా :—చిత్తూరునుండి వారందఱు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—మూర్ఖుడా ! బ్రహ్మదేవుఁడు నీబుర్రలో నేమిపెట్టి
నాఁడురా ?

సదా :—(నవ్వుచు) బంగారము.

శివ :—కాదు—బంగారము. బుర్రలో నీకు బంగారమేయున్న
యెడల మొన్న మీచెల్లెలుచేతులకు గాజులు చేయించుకొనఁదలంచి
కోమటిదగ్గఱ నెందులకు వెండుకాసులొనను ? ఏబుట్టకే యట్ల
కాడతోడనో, కన్నముపెట్టి బంగారము దీసికొనియుండెడిది.

సదా :—నీబుద్ధికి సంతసించితినిలే—రామాయణములోఁ బిడు
కలవేరువలె నీ యనవసాపసంగమేల ? చెప్పుము. చిత్తూరునుండి
వారెల్లరు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—రాకన్న వివాహమెట్లగును ? చిత్తూరుమహారాణా
మంత్రిలు—పురోహితులు—సానంతులు—సరదారులు—సేనాధిపతులు—
చుట్టములు—పక్కములు—విదూషకులు—గాయకులు—కవులు—పండితు
లు—మున్నగువారిని వెంటనిడుకొని మహేంద్రవైభవముతో వచ్చి
నాడు. సంధ్యావందనమొనరించి లేని చవట్లకైదిక్కుకూడ నా మహారాజు
వలన బంగారునాణెములను బడసినాడు. మన మహారాజుగారుకూడ
మహావైభవముతో వారికి స్వాగత మిచ్చిరి. భూమ్యాకాశమంతట
నొకేపందిరిపేసిరి. దాని యలంకారాదులను వర్ణించుటకు నాకు
శక్తిలేదు.

సదా :—వివాహ మంత ఘనముగా జరిగినదా ?

శివ :—అదియొకమాట ?

సదా :—అవును. సర్వశక్తి సంపన్నులు మహారాజులు వారు చేయలేకున్న మనమా చేయగలము !

శివ :—ఒక వింతమాట్రీము జరిగినది.

సదా :—ఏమది ?

శివ :—పెండ్లికూతురు—మహారాజపుత్రికమౌతము—తన మామూల పాటలను మానినదికాదు. పెండ్లికాలమందయిన విలువైన చేలములను ధరింపలేదు. అలంకారముల గొప్పపీడు పొందురంగని విగ్రహమును మరచిపోలేదు.

సదా :—ఆశ్చర్యము !

శివ :—ఆశ్చర్యమే ! ఆమె ముఖచిహ్నములం బరికించిన దల్లిదండ్రులకూటం గాదనలేక బలవంతముగా బెండ్లి కంగీకరించినదని స్పష్టమయినది.

సదా :—ఇప్పుడామె యెక్కడనున్నది ?

శివ :—ఎక్కడనుండును ? వివాహానంతరమే భర్త మూమెనుదనవెంట నిడుకొని నెడలినాడు.

సదా :—పూర్వజన్మపుకృతముకాఁగోలు ! ఆమె బాల్యము సంశయ భక్తురాలే !

శివ :—నీవంటి దార్భాగ్యుడయిన. బెండ్లికాలమందు గొతుం గట్టుము చాలదనియు బట్టుపుట్టుము లీయిలేదనియు గినియును. ఆమె మహాభక్తురాలు ! ఆశనుజయించి యెల్లవేళలయందు 'బాంసు రంగనామమును స్మరించు పూతాత్మ.

సదా :—రాత్రిలందు దొంగ లింటిలోబడి యనుపపెట్టె తాళము బద్దలుకొట్టకుండ నీవును భగవన్నామస్మరణము సేయుచు దుపు. ఎఱుంగనివారైన, “నీళ్ళడు భీష్మడంతటివాడు—మహాభక్తుడు” అని తలంచి మోసపోవుదును.

శివ :—కుఱ్ఱగంకా ! నా కెందులకీసోది. పనియున్నది—వప్పు
భొట్టగారంటికీ బాయెదను

సదా :—నాకు నేతిభొట్టగారంటికడ బనియన్నది. నేనుకూడ
నీవెంటనే వచ్చెదను.

శివ :—చిన్నతనమునుండి యీ కొంటితనము మానలేదు
కదానీవు !

సదా :—నృద్ధాప్యముపైబడి నేడో రేగో కాటిలోగలియ
నున్న నీకే కొంటితనమున్నదిగదా ! నాకు డదా ? రమ్మ పోవుకము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర పూలును.

రెండవరంగము—చిత్తూరునడిలి యంతఃపురము.

(ప్ర) వేశము—సుగుణాబాయి)

సుగు :—(స్వగ) తమ్మనీకు రాజోరురాజపుత్రియగు మీగా
బాయిత్కడ దక్కంగల రాజపుత్రిక లెవ్వరును వచ్చలేదుకాఁ గోలు!
తుదకామెను బెండ్లిచేసికొని—వెంటినుకొనివచ్చి గాడు. అదేమిపాప
మా! కొత్తగానత్రింటఁ గాలు పెట్టినది మూడుదిరములమునాగాలేదు.
పట్టమహిషియని తన్నుజూడవచ్చినవారిం గన్నెత్తిమాడదు—వదిన
నగు నామాటనాలించి యాంభరములమున భంజిదు—ఎప్పుడు భజ
నలే!—పూజలే—పార్థనలే! ఇచ్చెనిన సన్మృతినవలె నెవ్వరేమను
కొందురోయను జంకుకొన్నది—ఎక్కుసిగ్గులు—లేక—నేతికొకవిగ్రహ
మునుబట్టుకొని, విగ్రహిరాముములే—“రంగా! రంగా!” యని పలవ
రించుచున్నది. అదెక్కడిభక్తియో! అదేమివైరాగ్యమా! భర్త

యేమనునో మన్న భయము లేదు. వదిననగు నామాటకు లక్ష్యము లేదు— మొదటిరోజుచూచితిని—రెండవరోజుచూచితిని. ఇది మూడవ రోజు! ఇత నిట్లెంతకాలము సహించుట!

(అంత నేపథ్యమున మీరాబాయి పాడుచుండును)

(అనుబంధము—)

సుగు :—(వినుట నభినయించి) అదిగో! మరలసిద్ధము—చెడి పోయినదాసనలఁ దండనాపదములఁ బాడుకొనుచు నిటు వచ్చుచున్నది నేడు నగరులో వహోత్సవము జరుగుచున్నది ఈవ్రాట నయిన నీమె ముచ్చటదీట గై నీసికొనరాదా?

(అంత మీరాబాయి పాడుచుఁ బాడుఁగవిగ్రహముతోఁ బ్రవేశము)

మీరా :—(సుగునాబాయినిజూడకుండఁ బరమానందముతో) రంగా! శ్రీరంగా! అహా! ఏమి నీతేజము! ఏమి నీసౌందర్యము! చూచినకొలదియుఁ జూడవలయుననియే యుండును.

సుగు :—(కోమలతోజూచి స్వగ) వేషము శాగుగనేయున్నది. భర్తయొక్క సౌందర్యమును మిని యీపాడునోరు లేని కొయ్య బొమ్మను గొనియాడుచున్నది

మీరా :—(తనకుత్వముతో) ఓ త్రిజగన్మోహనాకారా! కల్యాణమూర్తీ! రమ్మ—నామొక్కిరింపుము. నీస్వరూపముంజూచుటకుఁ గన్నులు కేగిరపడుచున్నవి నీగాత్రముం గాగిలించుకొనుటకు బాహువులు తొందరనేయుచున్నవి. నీ మోముంజుంబించుటకు... ..

సుగు :—(ముక్కుమీఁద క్షేలిడుకొని) ఆ—ఆ—ఎంతమాట! తుదకీమెకు మతిపోవుచున్నది.

మీరా :—రంగా! రమ్మ—నాకు ముద్దియిక్కి—పదియాళ్ళువేల గోకిలను భరించు రసికాగ్రగణ్యుడవీవు నీ : నొక్కతెను భారమా? స్వామీ!

సుగు :—(అగ్లో-లోకి, క్రోథో-దేశముతో) ఏమి యీ ప్రలా
ములు ? సిగ్గుడియనుట లేవా ? రాచకులమునబుట్టలేదా ?

మీరా :—అస్మికమగల గన్నులు తెరిచి చూచి) వదిన
గారూ ! మీరా ?

సుగు :—ఓహో ! అంతవఱకునచ్చినదా ? ఇక్కడనేముం
టివా ? పుల్లొకమిల్లోకి గొండు లగని ప్రక్కలో బయండితివా ?

మీరా :—అట్టభాగ్యము నేను నోచుకొనలేనుకదా !

సుగు :—(కోపముతో) చాలా నూరకొనుము. క్రొత్త
గానిన్నగాక, మొన్న నత్తిటల గాలిడితిరిగదా ! భయభక్తులక్కఱ
లేదా ? నయవినయములు చూపనలదా ? తరువాతయన్నవయిన
నీవు చక్కగా సిగ్గాంచుకొని యత్నించుములో! బాల్గొనుటకబదులు
ఈ యుచితమేమి ? ఈ యున్నతప్రలాపము కేమి ? నీభర్తవిన్న
నెంతప్రమాదము ! నీతలచు బుచ్చులుగాఁదెగ నటుకదా ?

మీరా :—వదినగారూ ! మీమాటలు నాకు బోధపడుట
లేకు నాడిన దుర్భాషలేవి ? తలచు బుచ్చులుగాఁదెగనటకు
గావ : నగలిగి పొరలబాటులేవి ?

సుగు :—చాలుచాలు నూరకొనుము—కొయ్యబొమ్మనుబట్టు
కొని—“మద్దెట్టుకో-కొగిలించుకో” అనుట శిష్టగాదా ?

మీరా :—(చుండహాసములించి) అయ్యో, వెట్టిరల్లి ! లోక
భర్తయగు నాపరమాత్ముని పత్రతఃప్రహమును ముద్దింపకొనుట
దోషమా ? అగ్రహితాత్ముని దివ్యమంగళస్వరూపమగు నీప్రతిమను
“కొయ్యబొమ్మ” యని తూలనాడఁదగువా ? వదినగారూ !

నీ ఎవ్వనిబొజ్జలో ♦ : మిశ్రియన్నవి సదా

కమలభవాండ భాం ♦ డములుగ్రమత /

ఎవ్వనివత్తుమం ♦ దిందిరాసుందరి

విహరించుచుండు ♦ నెవ్వేళలందు

ఎవ్వనిపదము ♦ నివ్వటిలైన తొల్లి

పరిమపావని పాప ♦ భంగ గంగ

ఎవ్వనినాభి ♦ నల్లజ్వరవిధుల్

వాసెడు తొలివేల్పు ♦ పరిధనమందె

గీ. అట్టి జగదేకపాలకు ♦ డమరనాధ

మస్తకాలంకృతికిరీట ♦ మణిపరమూహ

రాజతాందిత పాదన ♦ రోజుగోకుడు !

వీరి దలియంగనొనె ? ను ♦ జ్ఞానికైన !

సుగు :— (కోపముతో) ఇక పీకబురులు గట్టిపెట్టము. ఆడ న్నాంఠము బ్రహ్మచారిష్టికే భిక్షకు తోగలిసి, వారికిసద్దులు గలవును బ్రదుక లేకపోయిందా ? పెండ్లియాడితి నందులకు ?

మీరా :—అమ్మా ! “భిక్షకులతోగలపి”—అనుచున్నారు-మనముమాత్రము భిక్షకులముగామా ?

సుగు :—(కోపముతో) ఛీ, నోరుమూయుము క్రిందుమీర ! దూలంగక ప్రలాపింపకుము. సివు భిక్షకురాలివి-నీతిల్లి భిక్షకురాలు-నీతిండి భిక్షకుడు-నీవంశము. భిక్షకువంశము-కాగ, ముక్కేమి ? మహేంద్రభోగముతో దులయూగు చిత్తురరాణియన నేనునకొంటివో ? జాగ్రత ! అనతితనకమాటలాడి రాణికాగ్రహము గల్పించితివేని పుటిలోనే సంకరాట్టినదన్నట్లుగును నీబ్రదుకు !

మీరా :—(చిరునవ్వుతో) అమ్మా ! బుచ్చినప్రాయముగు నీజననముగురించి, జ్ఞానముగువారు మురియరు.

సుగు :—ఓ, మహాజ్ఞానమిచ్చినదీనీకు. మేము జ్ఞానములేవి మోటుపక్షపులము... .. మూఁగురాలవగు నీతో నావితక్కువల ?

నేడు నగరలో మహోత్సవము జరుగనున్నది. లోనికివచ్చి యమూల్యవస్త్రాభరణములను ధరింతువా? లేదా?

మీరా :—అమ్మా!

సుగు :—(అగ్లోక్షిలో) అమ్మా—బొమ్మాయని కాలయాపన సేయకుము. నిన్ను - నీ దొంగభక్తిని—నీకంటె రాగ్యమనుజుడంగా—చూడంగా—నాకటకాలిపంట తలకిక్కుచున్నది—చెప్పము. నీకువస్త్రాభరణములు కావలయునా?

మీరా :—వదినగారూ! నావిన్నప మాలింపుడు

గీ వస్త్రములఁ దల్చినారనే • భక్తిరాను

భూషణంబుల వలన • స్మృతిలేదు

మానరక్షణ . కున్న • వ్యవచాలు

గ్రౌతవాసిని ధరియింప • గోకియరును

సుగు :—(చురుచుచూచి) తాజెడ్డకోతి వనమెల్లజెఱచినదన్నట్లు, నామతినిగూడ నీవు పోగొట్టచున్నావు. నిన్ను దగినరీతిని రాణితోజెప్పి మందలింపజేసెదను. (ముందుచడచి) కక్కచుకింహాసనమునఁ గూరుచుండఁబెట్టినను అది వెనుకటియై వర్తించును. ఈమెబుద్ధియుఁ గుక్కబుద్ధియు నొకటే! వెదకివెదకి కుంభుడు మంచి బొంతనే సంపాదించివాడు... కానిమృత. ఇప్పుడు మునిగిపోయిన జేమున్నది? సమయముగనిపెట్టి, కల్లబొల్లిహుటల గొలుగు వానికెప్పి ఈమెకు స్వస్తివాక్యముఁ జెప్పించివీరెదను.

(నిష్క్రమించును)

మీరా :—అహా! ఈమె యచివేకమునకు హద్దులేకున్నది కదా! పరమాత్మునిప్రతిమను గన్నులకద్దుకొని తలించుటకు బదులుగా దూఱినది... ఆమెనుగూర్చి నేను నగవకల? ఎవరికర్మఫలమును వారేయనుభవించును.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరవాలును)

మూడవరంగము—శయనాగారము.

(ప్రవేశము—కుంభరాణా)

కుంభ—(స్వగ) అతిజగన్మోహనవిగ్రహంబును జూచి పకొలదియుఁ జూడనలయుననియే యుండును కమలభవుడు తన యద్వితీయ నిర్మాణ కళాకౌశల్యముం బ్రకటించుటకోయన — సౌందర్యమును మూర్తీభవించజేసి, మీరాగాఁ జేసినాడనుట యతిశయోక్తిగాదు ఊడశకళాప్రపూర్ణుడగు చంద్రుడా యంతిమోముకడ దిగదుడుపే ! వానిలోఁ గళంకమున్నది—అమెమోమున నదికానరాదు. తేజఃపుంజములు వెదఁజల్లు వెడఁదికన్నులతో మందస్మిత సుందరవదనారవింసముతో భాఃల్లునాసఁగిలకుంత ములను నివాహమండవమునఁ బ్రత్యక్షముగఁ జూచినపుడే నామనస్సు పగములచేఁ గట్టివేయఁబడినది చూపులు కేంద్రీకరింపఁబడినవి—మన్మథుడు విభ్రంభించివాడు—ఈతూహల మధికమయినది. (కొంచెమిగిలి) అట్టిసౌందర్యరాశికి—లేజన్వనికి—వైరాగ్యమెందులకో ! అంతఃపురముం బ్రవేశించి మూడురాత్రులు దినములైనది. కాని యొకనాఁడయిన శయనాగారముం బ్రవేశించినా, తాపమును బాపలేదు—ఒకవేళఁ గ్రోథయగుటచే నబలానహజమగు సిగ్గును నటించుచున్నదేమో ! ఇప్పుడు నేనే యామెకడకుఁ గొయి కోరికలీరికలెత్త శృంగారతరంగముల మునిగి తేలుచు మన్మథునికీచ మడంచెదను. (పక్కకుఁజూచి) అల్లడే, నాప్రేయసి ! నిండువెన్నెలలోఁ జలువఁతాతితిన్నెపయఁ గూరుచుండి తనలోఁదానేదియో పాడుకొనుచున్నది. ఇదేనమయము—(గవాక్షమువంకఁదిరిగి) తుంటరిచందురుడా !

గీ కళలు పదియాఱుగలెనా • గర్వమేల ?

అదయుఁడైయే చు మదనుని • యండనుండి

బాధగొల్పుచున్నావు ♦ భామగూడి

నీదు పొగరువడంచెద ♦ నిశ్చయముగ.

(నిష్క్రమించును.)

తెరవ్రాలును.

నాల్గవరంగము—శిష్యానవనము.

(ప్ర) వేశము —మీరాబాయి పాండురంగవిప్రతిమతో)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దులాడుచు) రంగా! రంగా!
ఇప్పుడు నీ కానందముగనున్నదా? నీవు సుఖించుచున్నావా? అమృత
మయములగు నీ చంద్రకిరణములలో ఉల్లమున కల్లాసముగలిగించుచు
మెల్లమెల్లనవీచు నీచల్లగాలిలో, నీవు సుఖంతువనియెంచి నిక్షిక్కుడకు
గొనివచ్చితిని.

(అంత సేపధ్యమున)

శా. ఆరాధంపగనేల? విగ్రహము ను ♦ ద్యావంబునందొంటిమై
లేరే? యన్యులునీవుగొల్వ సుఖమై ♦ లేబ్రాయమందున్నదా!
వారింజూడనా? కోరవో? తెలియవో? ♦ భావింపగానొల్లనో?
వైరాగ్యంబు వార్ధిముగ్ధుటనునో ♦ పంకేజ వశేయణా!

(అనుపద్యముంజదువుచు రాణా ప్రవేశము)

మీరా :—(లేచిచిలువబడి) నాథా! ఆరాధింపదగినవాడు
జగదాధారభూతుండగు పాండురంగఁడొక్కఁడేకదా!

కుంభు :—(ఆమెచేతఁ గూరుచుండి) శాంతా! వృద్ధులు
పలుకదగిన పలుకులని—నిండుజవ్వనముననున్న సౌందర్య లేజోరాశి
వగు నీకుఁ బాండురంగఁడేల? వానిప్రతిమయేల? భజనలేల?

మీరా :—(మందహాసముతో) నాథా ! ధర్మజ్ఞులగు మీరల్లు నుడువుట భావ్యమా ? సర్వలోకేశుండగు నాసాండుకంగఁడే నా కక్కట లేకపోయినయెడల నితఁ గావలసినదేమున్నది ? భక్తమందా రుని భజించుటకు యావనమైనేమి ? లేక, వృద్ధాప్యమైనేమి ? సాకనలోచనుని సంస్మరించుటకు సౌందర్యమున్నేమి ? కురూప మున్నేమి ?

కుంభ :—ప్రేమసీ ! ఈపండువెన్నెలలోఁ జలువజూతిమీఁదఁ గూర్చుండి నాకు ఏ వ్రవదేశింపవలసినది—రక్తిగాని—భక్తిగాదు—ప్రసా దింపవలసినది సౌఖ్యముగాని—సాయజ్యముగాదు—బోధింపవలసినది— శృంగారముగాని—వైరాగ్యముగాదు—చేర్పవలసినది మనఃకాశాధిపతి గాని—తారకమంత్రముగాదు.

మీరా :—(స్వ) ప్రాణేశ్వరుఁడు విద్యాధిక్షంజయుని నింత సంభాషణ మొనరించుచున్నాడేమి ?... (ప్ర) నాథా ! భక్తిలో రక్తిగలదు—సాయజ్యములో సౌఖ్యమున్నది.

కుంభ :—ప్రేమసీ ! చీరాంబరమునకుఁ జిహ్మటవలె చిత్రి పటమునకుఁ జెదపురుగునలె నీమోహన దేహసుమంబున ముష్టవైరాగ్య కీటకము ప్రవేశించినది. (కొంచెమూగి) ఆహా ! ప్రకృతి యెంతమ ణీయముగ నున్నదో చూచితివా ?

సీ. పదియాఱుకళలతో ♦ భాసిల్లుచున్నాడు

కలతఁ బుట్టించుచు ♦ గలువతేడు

అల్లవలన నుల్ల ♦ ముల్లాసమునుబొందఁ

గడఁగివీచుచునుండ ♦ గంధవహుడు

కొంగ్రొత్తతలునతో ♦ బొంగినింగికిజూచు

గోరికల్ గొనసాగఁ ♦ గుముదసమితి

శాఖాగములనున్న • శరణినికరంబు

తరికినూతలమది • దృష్టి బలపు

గీ. బ్రహ్మతీయంతయు శోభాను • మానవగుచు

వెలయుచున్నదికాదే? యీ • వేళయందు

జలువరానిన్నెవై సార • రాక్షి గూడి

రతులందేలెగి పురుషుడే • రమ్యజీవి!

మీరా :—నాథా! నాసాహసమునకు మన్నింతురేని, ఆ యభిప్రాయము యుక్తమైనదికాదని చెప్పుచున్నాను. ప్రకృతియంతయుం బరమేశ్వరుని స్వరూపమేకదా! ప్రతికర్తృత్వపునందును బ్రహ్మప్రణీయించును బాంధురంగంచున్నాను. భక్తితో వానిని బ్రార్థించి జన్మమును దరించుకొను టర్హము.

కుంభ :—(స్వగ) ఈమెనుబట్టుకొని పీడించుచున్న యీ వైరాగ్యపీశాచము ఏడుమార్గము గానరాకున్నదే! అబ్బా! నాకు సంతాప మధిమగుచున్నది. మాగుండు నాపైవిజృంభించుచున్నాడు. ఈమె—మనసులోమనసుగలిపి, వానిగర్వము సర్వము శిర్వముచేసిన, నాకు శాంతి సమకూడియుండెడిది ప్రయత్నించుచున్నాను. హృదయమున బరివర్తనము గలుగకండునా? (హా) క్షేయనీ! ఆప్రకృతుడెవ్వరగును.

చ. చిలకలజంట కొవ్వొడుగు • శరీసుఖంబును బొందుచుండె; గు

వ్వల రతికేళిదేలుచును • భావజుగొల్పుచును డే బీరితిమై;

విలసితిరూపతేజముల • వెల్లెడిపురు మోదముప్పగా

లితమనోజ్ఞమార్గముల • రంజితేయవే? నన్ను నియ్యడన్.

మీరా :—నాథా! ప్రకృతి కడుంగు మనోహరంబుగ మండుటచేత నెట్టివారికేని హృదయము ప్రశాంతమగు నుండును. కనుక

నిట్టిసమయమున నేకాగ్రబుద్ధితో నైకకృత్యముతో బాండురంగసం
కీర్తనమొనరించువారు ధన్యులు.

కుంభు :—అబలా ! ఏకృతిరామణీయకరి హృదయమున
శాంతి నెలకొల్పిననుచున్నావు అదియేటిమాట ? కోరికలుదయించి
జవి; వ్యాకుల నుధి కమగుచున్నది; దుర్భరమగు తాపమునుబాపుము

మీరా :—దేవా ! కోరికలను నెఱవేర్చువాఁడా గోపబాండు
ద—వ్యాకులమడంచువాఁడా వాసుదేవుఁడ—తాపమునుబాపువాఁడా
దనుజమ్మనుచు.

కుంభు :—(విసుగుతో దనలో) అబ్బా ! ఇక నీమెకు సమా
ధానముచెప్పట యెట్లు ? (మన్మథుచు నేగించి) ఓరీ తుంటరి పచ్చ
పిల్తుఁడా ! నీ లొంగినకొలదియు బిడించుచున్నావుగదా ! ఇది
నీవక్షపాతబుద్ధియా ? లేక, శక్తివిహీనతయా ? త్వతీయారాధనమున
కొంగూరి జోత్సహించినను, ఈమె యంగీకరింపకున్నదే ! నాపై
విశ్రాంతియు నామెపైగూడ బ్రయోగింపవేల ? దుష్టుఁడా !... ..
నామనోగతాభిప్రాయము నీమెకు విప్రుప్రముగాఁ జెప్పివైచెదను. అప్పు
డేనునునో !—(ప్రీతిగా)

మ. అతివా ! దాచుక నేల ? నిల్లసి హృ + ద్యానంబునందియ్యెడన్
రత కేళిమునుగంగ నచ్చితిని; య + శ్రాంతంబునామారుఁడు
ధృతిమై నాటుకరా? కోర్వ జమి ! నీ + దాసానుదాసుండ; న
న్నతిరాగంబున నేలుకొమ్ము; సుఖనై + యానందమున బొందెనన్.

మీరా :—ప్రభూ ! తమకానందముగూర్చుటకు నేను సమర్థు
రాలనా ? మీకును—నాకును—సకలచరాచరములకును సంతోషముం
గూర్చువాఁడా సర్వేశ్వరుఁడుగదా !

కుంభు :—(స్వగ) అకటా ! ఇపుడేదికర్తవ్యము ? మదనసం
తాప మంతకంతకధికమగుచున్నది ఇష్టములేనియంతితో సరసము

లాడిన నేమిప్రయోజనము ? కడసారి ప్రించిచూసెదగాక !
(ప్రకా) ప్రియసీ ! నేను నిన్నెంతింకాబ్రతిమాలినను వినుకున్నావు.
మన్మథుడు నిర్దయుడై నన్ను బీడించుచున్నాడు—వాని సేవండు
వెన్నెలలో నారాధితము—రమ్ము

మీరా :—(నవ్వుచు) నాథా !

చ. పురహరుకంటిమంటలను ♦ బోడిమి మా ననంగుడయ్యె; సు
స్థిరతెజలంగు మానులను ♦ జేరంగ లేదు; సుశక్తిహీనుడా
మరునిభజింపనేమిటికి ? ♦ వానిగన్న రమేశుభ క్షిణి
జరణములంటి మృక్కుదము ♦ జన్మలేంచుచు; తధ్యమినుమల్
శిరసుండుగా మోకాలిపూజయేల ?

కుంభ :—(స్వగ) ఇంక నీమెతో భాషించిన లాభములేదు.
శయనాగారముండేరి నిద్రించుటయే యుత్తమము. పోయెదగాక !
(నిష్క్రమించుచు.)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దిచుకొనుచు)

గీ. రంగ ! కస్తూరిరంగ ! శ్రీ ♦ రంగ ! రంగ !

నిన్నెరుది నెంచి ప్రేమించి ♦ నిన్నెనమ్మి

నీకొసంగిన దేహమ్ము ♦ నేడు పరున

కట్టుల్పొంపగడంగుడు ♦ నెఱుంగజెపును !

తండ్రీ ! జోలకాటంబాడెదను నాయొడిలో నిద్రింపుము.

(అనుబంధము—).

తెరవ్రాలును.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

చతుర్థాంకము.

ముదటిరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—మీరాబాయి, శాలికత్తెయగు నళినితో)

మీరా :—నళిని! నీవు చెప్పబోయిన దేమి?

నళి :—ఏమియు లేదమ్మా! నిర్వహణ మొనర్చుచున్న నీవు భర్తను ముప్పాద్యలందు బాంకురంగరామస్మరణము చేయుచు నీధులం దిరుగుచున్నాను. వేణుగోపాలస్వామివారి గూలముమునకుఁ జేదపాదలనెందఱిలో నెంటనిడుకొనిపోయి తనోహారము మొనరించుచున్నాడు.

మీరా :—నళిని! నళిని! నీవు త్వరితముగ బోయి గూఢక్షుని దోహ్దాన్ని నిరమ్ము—బామ్ము.

నళి :—దేవీ! సుద్ధాంతఃపురములలో నశ్యపురుషులను బ్రవేశపెట్టినయెడల నేమిముప్పువాటిల్లునో! అంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించునా?

మీరా :—నళిని! మూఁజుమాటాడక పామ్ము—అమ్మనోత్తుని దోహ్దాన్ని—నిరమ్ము. అట్టివానిపాదరజము సోడినంత నే యంతిపురి నని తోము కాఁగలదు.

(అంతః సేవధ్యమున)

శ్లో. కరుతే గంగాసాగర గమనమ్
 వ్రతపరిపాలన మధవా దానమ్
 జ్ఞానవిహీన స్పర్శమతేన
 ముక్తిం సభజతి జన్మతేర ||భజగోవిందం||

నళి :—(వినుటనభినయించి) డేవీ! ఆవినవచ్చుకొన్నార మా
 సన్యాసిదే! ఆతఁడేకాగోలు వీధిబడి పోవుచున్నాడు.

మీరా :—వెదుకఁబోయినతీగ కాలికే దగిలినవి—పొమ్మ.
 ఆతఁడు దూరమేగుటకై ముగదేపొమ్మ “మహాత్మా! మిమ్ములను
 సందర్శించుటకు మాదేవి కుతూహల పుచున్న” దని చెప్పి, వానిం
 దోడ్కొనిరమ్మ

నళి :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—(స్వగ) కంఠస్వరము నాకుఁగూడఁ బరిచితమే!
 (స్మృతిః భినయించి) నాగుఁ జేపుడప్పుడు చిత్తూరునఁ బోవుచున్నా
 నని వచి చెందా! ఈభక్తశేఖరుఁ డాతఁడేయనుట నిక్కవము.
 (అతనితో వానిరాక కెదురుచూచుచుండును)

(అంగనభిని దయానందుని వెంటనిడుకొని ప్రవేశము.)

దయా :— (పూరమునుండి మీరానుబరికించి) అహో! ఎమి
 నాభాగ్యము!

గీ. విరుత పాండురంగ ఎవార • విందచింత

నామృతాస్వాదరాసక్త! • యమలహృదయ!

మూర్తిగైకొన్న సద్భక్తి • పుంజమదిగా!

కంటి, మీరాలతా గిక్కే • శౌతుకమున.

మీరా :—(దయాన. దునిజూచి) మహాత్మా! గురుదేవా!
 త్వదీయ పవిత్రసందర్శనభాగ్య మీదా సురాలికి నేడు లభించినదా!
 (పాదమలపై వ్రాటును.)

దయా :—కుమారీ! లెమ్ము. నేనీనగరంబున నుండఁగ నే, రాణావారు నిన్నుఁ బరిణయమాపి తీసికొనివచ్చిరని వినియుంటిని ఎప్పుడో యవకాశము చిక్కినపుడు నిన్నుఁజూడవలెనని తలంచితిని. నాకోర్కి నేఁ డప్రయత్నముగఁ ఫలించినది.

మీరా :—వహాళయా! హృదయము భగవదప్పైతమగుటఁ బెండిలివలదని యనేకవిధముల జనఃజనకులను వేడుకొంటిని. వారు నామాటను బెడచెవి బెట్టిరి.

దయా :—(నవ్వుచు) అమ్మా! రాజమహిషియితిని. పూర్వమువలె, నీధజనల కాటంకము గలుగుచుండుట శేషమిదా?

మీరా :—దేవా! నీను చిత్తూరురాణావారికిఁ గేవలము దాసినేయగుదను, కాని మనఃశ్చి మోహించినకారణము గాను. నా నలన వారి శిష్టిధనయినసౌఖ్యము నుండదు. ఏనంగరా? అలంకారములన్న నాకుఁగిట్టదు. క్రొంగొత్తచీరలఁగట్ట న మననాపుడు చనవిహారములు నాకుఁ బనిఁరావు ఎల్లవేళలయందు సామాన్యమగు వేషముతో—సామాన్య స్త్రీపురుషులొగలసి గొఁతెత్తి చందుంగని గీర్తించుటయే నాకుఁ బరిమానఁదసంధామకము. నేనిట్లు భోగముల నొల్లక యోగినివలెనుండుట మాహారాజున కిష్టముగాకున్నది.

నభి :—అయ్యా! అంపురములో మాపట్టన హిషికాదరణము లేకపోయినను—పురమునందలి ప్రజలలో గౌరవాభిమానములు బ్రబలిసవి. తాళ్లనుపైతమ్ము చెక్కుగిల్లఁజేయఁగల యామెగావము సర్వజనుల నాకర్షించినది. వారెల్లగు నీమెను కనుమారతగాఁ బరిగణించుచున్నారు. (వదముంచువపుడు నాలకించి తనలో) సుగుణాబాయవత్త నచ్చి చాలున నిలువబడినది ఆమెకంటఁబడకుండ మెల్లఁగా నేనిట చుండి జాతెదను. (నిష్క్రమించును.

మీరా :—దేవా ! పరీక్షించుటకో, లేక, విలాసార్థమో కాని
భగవంతుడు తన్నునమ్మినవారి నెక్కుడుకట్ట పెట్టుచుండును.

దయా :—అమ్మా ! మానవులు కష్టసుఖములకు లెక్కనేదు
రాదు. మేలుకలిగినను, కీడుమూడినను బరమేశ్వరసంకల్పమేయని
తలంచి, భక్తినినిడువఁడండవలయును.

సుగు :—(స్వగ) తుదఁకంతఃపురము లీవిధముగా మాఱివేసి.
దేవాలయములు వసీరులుగాను తీర్చి—ఎండకన్నెరుగని రాచపడు
చులకు నివాసములగు భవనములు—ముప్పిముండకొడుకులగు దొంగ
జడదారులకుఁ దావులు చిన్నవి ఈనాస్యాసి యెవ్వడో, తెలిసికొని
పెత్తట రాణితోఁజెప్పి నీనినిఁగండింపఁజేతును (మంతునకువచ్చి
కోపముతో, ఏమయ్యా ! ఎండవువు ? నీకు బుద్ధియున్నదా ? లేదా ?
పులిమీనములతో నూగులాడ దొడ గిగిల్లు రాజమహిషితోఁ బ్రసం
గించుచున్నావు ?

మీరా :—(సవించుచు గ) నదినగారూ ! ఈమహాత్ముఁడు
భక్తపుంగవుడు—

సుగు :—(అగ్రోక్తిని) ఆశ్చర్య భక్తుడో—తుంటరియో నిన్నెన్న
రడిగిరి ? నీవెందులకు బదులుచెప్పుచున్నావు—చానకములోనిపుడక
పలె. దగుదునని యన్నితలో దూరికుము.

దయా :—అమ్మా ! నీకీతయగ్రహమేల ?

సుగు :—ఓరీ, మూఢుడా ! నాకాగ్రహ మెందులకనుచు
న్నావా ? నీవంతిపుడు నందడుగుపెట్టుట తగున్నదా ? రహస్యము
గా రాజమహిషితోఁ బ్రసంగించుట బాగున్నదా ?

మీరా :—నదినగారూ ! ఏదైనదోషమున్న నది నాదికాన,
యాతనిదికాదు—చాపమా మహాత్మునికైఁగోపించుట మీకుచిరమా ?
నాకు గురునగుటవలన ఏధింబడి పోవుచున్నవాని నేనే పిలిపించితిని

సుగు :—ఏమేమి? ఈబుద్ధి ఏకేపుట్టినదా? ఈతుంటరిసన్యాసి నీకుగురువా? మగవారిని రాచపడుచులు కన్నెత్తిచూచుటయే తప్పు గదా! నీవు సామాన్యమువతివిగావు—చిత్తూరుమహారాణా కోరిపె డా డిన యండకత్తెవు—చగపుగురు చరియింపవీలులేని శుద్ధాంతఃపురము లలోనికి, ఇట్టి కపటసన్యాసులను బిలిపించుకొనుచున్నావా?

మీరా :—అశరణముగ నమ్మహాత్ముని సంపింతురేల? ఆతడు కపటియని మీకెట్లు తెలియుచు?

సుగు :—ఏమో, ఎట్లు తెలియునో! నేను నీవలె విజ్ఞానవతిని గాను—నీప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుట కియ్యెడకు రాలేదు. యుగ యుగహృదయండియుఁ బ్రఖ్యాతిపహించిన చిత్తూరురాణివాసములో నిట్టి యత్యాచారములు జరుగుచుండ నేనుచూడలేను—నానిని నుచ్చ మా ఫుట—

దయా :—(అర్థోక్తియందు అమ్మా! యుక్తాయుక్తము లక యక మాటాడెదనేమి? నీగూటిఁగ్గి యాగూటిఁజేరును—ఆమెభక్తు రాలుకనుక—భక్తంకనగు నన్నెబిలిచి సత్కరించినది ఇందత్యాచార మేమున్నది?

సుగు :—(కోపముతో) హెచ్చుతగ్గులులేక, నోటికివచ్చిన మచ్చునఁ బ్రేలచున్నావు—జాగ్రత్త! నాకు యుక్తాయుక్తములు తెలియవా?... . తుచ్చుడా! వచ్చినదాటివావలకుఁబొమ్ము లేకున్న నీగుడ్లు తీయింతును.

దయా :—(మందహాసముతో) అమ్మా! నేను నీయింటనేట్లం పుటకురాలేదు—పూర్ణండుటకురాలేదు. నీవు భయపడనక్కఱలేదు. కాని నీకిట్టి దుడుకుదనముండుట తగదు.

సుగు :—నీ—సామ్రా—ఆఫలకబొమ్ము. మఱ్ఱిముండకొడుకు ఎగు నీవు నాకు బుద్ధులు గఱపెదవా?

మీరా :—అయ్యో ! ఆపూజ్యనట్లు నిరసించుట న్యాయమా?

సుగు :—ఏమి ? నీకుగచ్చులు లల కెక్కినవా ? ఉండు—నీపని జాగ్రత్తపెట్టెదను—రాణాకుఁ దెలియఁజేసి నిన్నుదగినట్లు శిక్షింపఁజేసెదను. (స్వగ, మంచితరుణముదొరకించి ఈనాటి సంఘటనము రాణా కెఱింగించితి నేని యి మె నావలకు గెంటి వేయఁ మానడు.

దయా :—(మీరాబాయి నుద్దేశించి) కుమారీ ! నేను పోవుచున్నాను భగవన్నామస్మరణము మానవలసి హెచ్చరించుచున్నాను.

(అనిపాడుచు నిష్క్రమించును.)

(అనుబంధము—)

సుగు :—జంకుగొంతులు లేక, పరిఘరుఘల సంతిపురములోఁ బ్రవేశింపెట్టుచున్నావా ? రమ్మ. రాణాకడకు

మీరా :—అమ్మా ! నాయుడు దోషములేదు. నిరపరాధ సగు నేను నాకుఁకడ కెందులకు ? పాండు గంగనిసేనించుట కాలయము లోనికిఁ బోయెదను
(నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఈమె శక్తి నరికట్టవలయును. కైరాగ్యమును రూపుమాపవలయును. సోదరునితో నీమెయంతిపురిలోనికి విచ్చలవిడిగాఁ బ పురుషులను రప్పించుకొనుచున్నదని చెప్పెదను. ఆకపటస్యాసిని ధట్టుచేఁజట్టించి, చెఱయందుఁబెట్టించెదను. ఈ సుగుణాబాయి సామర్థ్యమింకను—మీరాబాయికి శాధనడ లేదు. తలంచినంతనే, నందినిబందిగను — పందినినందిగను జేయఁగలదీమెయని పాపమా నిర్భాగ్యురాలు గ్రహింపకున్నది. ఇంక నేను తడయనేల ? రాణాను గలసికొని వానిచెవికి వృత్తాంతమెక్కించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెడవరంగము—రాణామందిరము

(ప్ర)వేశము—కుంభుడు—సుగుణాబాయి.)

కుంభు :—అక్కా ! విశేషము లేమి ? ఎన్నడు లేనిది నేడు నామందిరమున కిట్టి సమయమున వచ్చితివి ?

సుగు :—సోదరా ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురసపుత్రిల కీర్తిని నీవు కళంకిత మొనరించితిని—

కుంభు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఆ—ఆ—ఏమనుచున్నావు ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురసపుత్రిల కీర్తిని నేను కలంకిత మొనరించితినా ? అంతటిదుష్కార్య మాచరించితినా ?

సుగు :—చూర్వారు దేశాధీశుని కొనుగోలు వెదకివెదకి వివాహము చేసికొంటివిగదా !

కుంభు :—అవును. అందు న్యూనతయేమున్నది ? నాహావీరుడయి దిగంతముతో విశాలమైన తన న భూపాల శ్రేణిరుడా చూర్వారు దేశాధీశుడు వానితోడి బాంధవ్యము గొనవహేతు వేగద !

సుగు :—నేను—అగౌరవముని చెప్పటలేదు. గౌరవ మేకావచ్చును. కాని నీవుకోరి పెండ్లాడిన యందకత్తె—మీ రాబాయి

కుంభు—చెప్పము. అలసిపోక చెప్పుము.

సుగు :—చెప్పటకేమున్నది ? సాటిరాజులాలకించిన తలవలపులు తిప్పవంతిదే !

కుంభు :—అన్నన్నా ! అంత ప్రమాద మేమొనరించినది ?

సుగు :—ఆమెకుమాత్రము ప్రమాదముగాఁ దోచుటలేదు. ప్రమాదముగనేయున్నది.

కుంభు :—అక్కా ! మీ రాబాయి యేమిచేసి

సుగు :—ఏమియుఁజేయలేదు. మన వంశ కళంకిత మొనరించినది. అదిచాలదా ?

కుంభ :—(అతఃముతో) అదెట్లు ? పరమభక్తురాలగు నామె కులమ నుజెఱచు పాడుపను లేమిచేసినది ?

సుగు :—ఆమెభక్తియే యింతవఱకుఁ గొంప ముంచినది. శుద్ధాంతఃపురములలో సగ్యాసులనుగూడఁ బ్రవేశపెట్టినది.

కుంభ :—(కోపముతో) ఏమేమి ? ఉత్తమస్త్రీలుండు సంతి పురములో సగ్యాసులా ? ఎట్లురాగలిగిరి ?

సుగు :—ఎట్లురాగలుగుదురు ? కోరితీసికొనివచ్చిన రాగలు గుదురు రమ్మని కడుపుఁగాల్లుబట్టుకొని బ్రతిమాలిన రాగలుగుదురు.

కుంభ :—అక్కా ! నీకుఁబుణ్యముండును. జరిగినవిషయము రను బూసగుచ్చినట్లు సవిస్తరముగా నాకెఱిగింపుము. నాహృదయమున వ్యాకులపాట ఫలమగుచున్నది

సుగు :—నాయనా ! అట్టిభార్య దొరకినపిమ్మట వ్యాకుల పాటుకాక—సుఖముచేకూరురా ?

కుంభ :—ఏమి ? నాభార్యయే యట్టి యత్యాచారములకుఁ గడంగినదా ?

సుగు :—కాక మఱియెవ్వరు ? ఇతరులకెవ్వరికాదైర్యసాహసములండును ? “నేనే పట్టమహిషిని—నేనెల్లమెలగిన నన్నడ్డువారెవ్వరు ? నన్నుఁ బ్రక్షించువారెవ్వరు ?” అనగర్వ మామె న్నది లేకున్నఁ జిఱకాలరక్షితములైన యంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగ, శుద్ధాంతఃపురములోనికిఁ గృత్రిమసగ్యాసులను బిలిపించి వారితో ముచ్చటలా ?

కుంభ :—(జొడుగుఱచుకొని) ఎంసాహస మెంతసాహసము ! (ఇంచుకనేపాగి) అక్కా ! అన్యుల సంతిపురమునఁ బ్రవేశపెట్టుటకుఁ గారణము ?

సుగు :—నా కేమి తెలియును ? నాయనా ! నీ భార్యనడిగి తెలిసికొనుము. ఆమాయలాడియేకల్పనలు చేసి చెప్పటకనమద్ధురాలు.

కుంభు :—ఆమె—పరమపురుషుని రాణివాసమునందుఁ బ్రవేశపెట్టినదని యెవ్వగుచెప్పిరి ?

సుగు :—ఒకరు చెప్పకేల ? ఘుంజేతికంకణమున కద్దమెందులకు ? ప్రత్యక్షముగ నేను చూచితిని. చూచుటమాత్రమేకాదు. బెదరించి యానన్యాసి నావలకుఁ బంపివేసితిని.

కుంభు :—అప్పుడు నీవు వానిరాకకఁ గారణమడుగ లేదా ?

సుగు :—ఎవరు చెప్పదురు ? ఎవరినడుగుటకువీలు ? వీరి బతిక పోవుచున్న వానిని దానే పిలిపించితినియు, భక్తివైరాగ్యములు పొనినాండె యలవడఁజేసికొనఁగోరిననియు నామె నాతోఁజెప్పినది.

కుంభు :—(తలపంకించుచు) ఇదివఱలో నలవడిన భక్తివైరాగ్యములు చాలినవికావా ?

(అంత నేషధ్యమున దయానందుఁడు)

॥ కామం కోధం లోభం మోహమ్

తత్త్వాత్మానాం పశ్యతి సోహమ్

ఆత్మజ్ఞానవిహీనా మూఢా

స్తేనస్సంతప నరకనిగూఢాః ॥ భజగోవిందం ॥

సుగు :—(వినుట నభినయించి) సోదరా ! సోదరా ! ఆతఁడే ! పాడుచు వీధింబడి పోవుచున్నయారఁడే నేనుచెప్పిన సన్యాసి. వానినిటు బిలిపించి, మందలించుట మంచిది.

కుంభు :—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఓరీ ! ఎవఁడురా ? అక్కడ—పుట్టసింగూ ! నీవా ? ఇటురమ్ము.

(పుట్టసింగు ప్రవేశము)

పుట్ట :—జయము జయము మహారాజావారికి.

కుంభ :—పుట్టసింగూ ! నీవు త్వరితగతినిబోయి—పాడుచు
వీధింబడిపోవుచున్న యాసన్యాసి నిటుఁ దీసికొనిరమ్ము

పుట్ట :—చిత్తముప్రభూ !

(నిష్క్రమించును)

కుంభ :—అక్కా ! ఇప్పుడు పాడుచుఁబోవుచున్న యీసన్యాసియే
యంతిపురముంబొచ్చినవాడని దృఢముగఁ జెప్పఁగలవా ?

సుగు :—చెప్పఁగలను—వాడేవీఁడ ; సం దేహము లేదు.

కుంభ :—అట్లయిన వీనింబట్టి చెఱయందుంచెదను.

(అపుడు పుట్టసింగు దయానందునితోఁ బ్రవేశము.)

పుట్ట :—జయము జయము మహారాజావారికి. ఆజ్ఞానుసార
మీసన్యాసిని వెంటచిడుకొనివచ్చితిని.

కుంభ :—(దయానందు నవలోకించి) ఓరీ ! నీవెవ్వఁడవు ?

దయా :—(మిన్నకుండుచు.)

కుంభ :—మాటాడవేల ?

సుగు :—బెల్లము మొత్తినతొయివలె నున్నాఁడ. చూడు—
వాని కంఠనిర్లక్ష్యమా !

పుట్ట :—దయ్యముపట్టినదా ? లేక మతిపోయినదా ?

సుగు :—మాటపడిపోయినది.

దయా :—అతిక్రాంతమర్యాదలతో నాకేమిపని ?

కుంభ :—(ఉగ్రుఁడై) బౌరా ! ఏమి కంఠ కావరము ? నీ
గరు తలకెక్కినదా యేమి ?

పుట్ట :—మూఁడు ! చిత్తూరు మహారాజావారినే యతి
క్రాంతమర్యాదులనుచున్నావుగా !

దయా :—(మందహాసముతో) ఓయి, పెట్టివాఁడా ! గౌరవ
మొకరిసామ్మకాదుగదా ! అది సత్పురుషులనే కొరును.

కుంభ :—(అలహాసముతో) ఆహా ! . ఆహా ! ఏమిసత్పురుషులు ! తినుటకన్నమ—కట్టుగుడ్డయు లేక—తిరిపెమెత్తుకొనుచు బ్రాద్దుగడుపు ముప్పిముండకొడుకులు సత్పురుషులు ! వారిని గౌరవమాశించుచు ! ఇతఁ గౌవలసేనదేమున్నది !

దయా :—(తుండహాసముతో) రాజా ! సఁపదకును సౌజన్యమునకును సంబంధమున్నదా ? యాచనావృత్తిచేత జీవించునంతమాత్రమున—సత్పురుషులు నీకుఁ జాలకనయితరా ?

కుంభ :—ఓరీ, అసందర్భప్రలాపీ ! నీయచ్చవచ్చినమచ్చనమాటాడకుము. నేనడుగుప్రశ్నలకు సమాధానమిమ్ము. రాజాంగనలుండు శుద్ధాంతఃపురములో నెందుకుఁబ్రవేశించితివి ?

దయా :—పట్టచహిషియు. భక్తురాలునగు మీరాబాయి, తోవంశోవుచున్ననన్నుఁ దనచెలికత్తెవేత. బిలిపిపఁగాబోయితిని. అందుఁ దప్పేమున్నది ?

సుగు :—ఓ కపటసన్యాసీ ! నీవెవరిసమ్మఖమున మాటలాడుచున్నావో, తెలిసికొనుము.

పుట్ట :—శాశీభూత విద్వేషిరాజని కాయుండగు చిత్తురు మహారాజానే లెక్కసేయవుగా ?

దయా :—(తుండహాసముతో) అయ్యా ! రిషడ్సర్గమునడంచుకోఁజాలని మీమహారాజును నేనేల లెక్కసేయవలయును ?

సుగు :—లోదరా ! వింటివా వీనిమాటలు ! గ్రహించితివా వీనిచ్చార్జన్యము !

కుంభ :—(కోపముతో) ఓరీ ! మూఢుడా ! ఏవాడనోయాచించుకొని సుఖముగఁ బ్రార్థించుచుభాగ్యము నీకులేదు. రాణి వాసముం బ్రవేశించి శిక్షార్హుండవయితివి నీకాలుసేతులం గలయుఁ గట్టించి, నిన్నుఁ జెఱసాలం దోయించెదను.

దయా :—(మందహాసముతో) రాజా !

సీ. సర్వలోకేశుడా • శౌరిబాల్యమునందుఁ
చిందుడొక్కిన దివ్య • చిత్రశాల !

సత్యాగ్రహోద్యమ • సంయుగారంభుడై
తామదాసువసించు • లలితసీమ !

స్వీయస్వతంత్రింబు • బాయనొల్లక తొల్లి
సంయుక్తమెట్టిన • స్వచ్ఛభూమి !

భారతిదేశ స • ద్వారవంబాశించి
ధీరులువిడిసిన • వీరగృహము !

గీ. అయిన చెఱపాలయనినంతి • నడలవేల ?

కడఁగి బంధంతవీవు నా • కాలుసేతు

లంతియేకాని-భావంబు • లడ్డఁగలవై ?

చేసికొనుమీవు వేడ్క నీ చిత్రవృత్తి !

కుంభ :—(స్వగ) ఔరా ! ఎంతనిర్భయముగ మాటలాడుచున్నాడు. ఏదియెట్లుజరిగినను—వీనినిప్పట్లుఁ గారాగృహంబుననుంచుటయే మంచిది. (ప్రకా) పట్టాసింగూ ! ఇంకనుజూచుచున్నావేల ? ఈతుచ్చునిదోడ్కొనిపోయి, చెఱయందుంచుముఁ

పుట్టా :—చిత్రము మహాప్రభూ ! (దయానందునితో) ఓ సన్యాసీ ! తప్పక్షమింపువని రాణావారిపాదములపైఁబడి ప్రార్థింపుము వాని శరణాగతత్రాణులు కరుణాసముద్రాలు.

దయా :—ఓయి వెఱ్ఱివాడా ! అంధుఁడు వేటొకయంధునకుఁ దోవఁజూపలేడు; ఒకదోషి వేటొకదోషిని క్షమించలేడు.

పుట్టా :—నీకర్మము — నేనేమిచేయఁగలను ? నీనోటినుండి యున్మత్తాలాపములు వెలువడుచున్నవి—రమ్మ.

దయా :—(ఆకాశమువంకఁజూచి) రఁగా ! పాఁడురంగ ! నీ నంకల్ప మీవిధముగ నున్నదా ?

(పుట్టసింగుతోఁగూడ నిష్క్రమించును.)

కుంభ :—అక్కా ! నేనెంచుక నేపు నిద్రింతును—నీవేఁగుము. సావకాశముగా మీరావిషయమై యాలోచించుకొనవచ్చును.

సుగు :—మంచిది.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

చతుర్థాంకము సఁపూర్ణము.

— —

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

పంచమాంకము.

మొదటిరంగము - అంతఃపురము.

(ప్రవేశము-నళిని-సుగుణాబాయి.)

సుగు :—ఏమే, నళిని ! ఇంత పెందలకడనే లేచిపోవుచున్నావు ! మీదేవిగారు తిరిగి యేసన్యాసులనయిన బిలుచుకొని రమ్మవిరా ?

నళి :—(సందేహ మభినయించుచు.)

సుగు :—సందేహమెందులకు ? చెప్పుము. ఆమెచర్యలను నీవలనఁ దెలిసికొనవలెనని రాణా నాకనుజ్ఞయిచ్చెను.

నళి :—అమ్మా ! మీరెఱుంగనివిషయములేమున్నవి? అమాయకురాలనగు నానోటినుండి చెప్పింపజూతురేల ?

సుగు :—నే నెఱింగినయెడల నిచ్చఁబ్రశ్నింతునా ? చెప్పుము.

నళి :—అమ్మా ! పట్టచుహిషిప్రవర్తనమంతయు నాశ్చర్యకరముగనున్నది.

సుగు :—అట్లనుటకు హేతువు ?

నళి :—హేతువునకేమున్నది ? రాత్రియనదు- పవలనదు. ఎల్లప్పుడు విధివిరామములులేక, పాండురంగని ప్రతిమను మోలఁ బెట్టుకొని, పాటలుపాడుచుండును. భజనలు సేయుచుండును. శలము

అను బంచివెట్టుచుండును. సాముకాలముగుసరికి, — చురుకులు సిగారించుకొని శయనాగారముల బ్రవేశించుటకు సమకాలమును దును. ఈమెకట్టి కట్టుపు-జడలో బెట్టుకొమ్మని పూలుపచ్చినంతినే, వానిగా కొయ్యబొట్టపై బెట్టును. పామళ్లద్రవ్యములగొని తెచ్చి మోలఃబెట్టుగా వాని నా బొమ్మ కుసయోగించును

సుగు :—నళిని! అచుదినమామె యిట్లు చేయ చున్నదని నేను తెలిసికొంటిని—కాని యాదినమున నే నజ్ఞానమున దేనిపు లేచి యామె మందరమునకుఁ బోవు మండుటకు గాగణము ?

నళి :—అమ్మా ! దేవిగారీపూట వేదసాది కు నష్టములను దానము సేయుదురట !

సుగు :—ఎక్కడ ? ఎక్కడ ? ఆమె స్వయముగా గాని నిధి లోనికేగెనురా ?

నళిని :—ఆమె నెకలదు దొడ్డిగుమ్మముకడఁగాచి— దాటిని బోవు బచ్చగాండ్రినెల్లరను దోడ్కొని రావ-సినద. గాకాజ్ఞాపించి నది. అందువలన నింతవెందలకడ లేచితిని.

సుగు :—(శ్చర్చ్యముతో) ఎక్కడకు దోడ్కొనిరమ్మని నీ కాజ్ఞాపించినది ?

నళి :—అంతిపులోనికి—

సుగు :—ఈనధ్యంతఃపురముఁ బ్రవేశించిన యాసన్యాసి చెఱలోనున్నాడను విషయము మీదేనికిఁ దెలియునా ?

నళి :—తెలియకేమి ? తెలియుటమాత్రమేకాదు. ఆమె చెఱ సాలకుఁబోయి యాతనినూటకించుటయు జరిగినది.

సుగు :—(స్వగ) ఈమెపై నాకుఁగలపగ సాధించుకొనుటకు సమయమా చిక్కినది.

నళి :—అమ్మా ! నాకనుజ్ఞయిత్తురా ?

సుగు :—(మెడలోని హారము ధీసి యిచ్చును) ఈ హారమును
గైకొమ్మ-పొమ్మ. అప్పుడప్పుడు నన్ను గలిసికొనుచుండుము.

నళి :—(హారమునుకొని సంతోషముతో) చిత్తము.

సుగు :—బిచ్చగాండును దీసికొనివచ్చుటకే పోదలంచితవా?

నళి :—అవును పట్టచుహిషి యనుమతి నతిక్రమించవీలా?

సుగు :—(తలయంకించి) మంచిది—పోయిరమ్మ.

(నళిని నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) నాయనుమతి లేనిదే, కుంభుడు మర్వారు
దేశమీగి యీ మెనుగొని పెండ్లాడినాడ. అందువలన నీమెపై నాకు
ద్వేషముంకుచింపింది. నేనీ పాతకే రాణాను విశాలపురరాజపుత్రికను
బట్టిగాఁ జేసికొమ్మట చెప్పతిని. నామాట నాతఁడు పాటింపలేదు.
కనుక నెట్లయిన నీమెను నగరునుండి యావలకు సాగనంపినగాని
నాకు గంటికి నిద్రరాదు. నీనిప్పుడు రాణాను దోడ్కొనివచ్చి యంతి
పురములో జరుగనున్నదానిం బ్రీక్ష మొనరితును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెండవరంగము—అంతఃపురము

(ప్రవేశము—మీరాబాయి—నళిని)

మీరా :—నళిసి ! ఆవినబడుచున్న కేకలు వారివేనా ?

నళి :—దేవీ ! నీవు పంచిపెట్టిన వస్త్రాభరణములనందుకొని
సంతోషము పట్టజాలక బిచ్చగాండు జయజయధ్వానము లొనరిం
చుచున్నారు. (ప్రక్కకుఁజూచి) అహో ! నేలయొనినచాడ్పున భిక్షు

కులెందఱువచ్చిరో ! ఆకసమునందలి చుక్కలనయిన లెక్కపెట్టిన
చున్ను—కాని—అమ్మా ! నేడు నీవలన నాదరింపఁబడిన యీపేదలను
లెక్కించుట కలవిగాదుగదా !

మీరా :—(సిక్కికుఁజూచి) : హా ! భారతదేశ మెంతవీధి
తన నునుభవించుచున్నది ! బక్కచిత్తూరులోనే నిలుపేదలు వేనవే
లున్న దక్కంగల హిందూదేశమున నెందఱుదురో ! అయ్యయ్యా !
ప్రాచీనక్షేత్రము నశించుటచే భారతీయుల కెట్టియిక్కట్లు ప్రాప్తించినవి!—నల్లనీ !

సీ. ఖండఖండంతర ♦ ఖ్యాతినంపాదించి

యాద్యపుగుఱులై ♦ యలినారు !

అమరేంద్రభోగ్గులై ♦ యాంవోళికలనెక్కి

యేమచీవుల నేల ♦ నేలినారు !

పరదేశవాణిజ్య ♦ బాహుశ్యసంప్రాప్త

ధనముచేతఁ గుబేరు ♦ దన్నినారు !

మత్తారరాజన్య ♦ మకుటాలిశీవిమై

వామసాదముమోరి ♦ పబలినారు !

గీ. నాటి మనభారతీయునీ ♦ నాడు—దాన్య

పాశబద్ధులై—పరతంత్రీ ♦ బాధనలనఁ

గడుపునకుఁ బట్టెడన్నముః ♦ గట్టుగుడ్డ

కొదునగాఁ గుందుచున్నారు ♦ కోమలాంగి !

నల్ల :—అమ్మా ! నేడు నిలుచేదలకిందటికి వస్త్రాభరణముల
నొసంగి పుణ్యము సంపాదించితివి. భారతదేశములోఁ బ్రజలదారి
ద్రవ్యము నిచ్చుబోలినవారినలనఁ గొంతయయిన నివారిణకాగలదు.
కాని యిదేమిపాపమా ! నీచర్యలు వదినగారికి నామెతోఁబాటు
మహారాజుగారికిఁగూడ నాదరణీయములు గాకున్నవి.

మీరా :—నళినీ ! ప్రతివ్యక్తికి నాత్మస్వతంత్ర్యముండవలయును. మనము తెలపెట్టుకార్యము మంచిదను నన్యులకు భయపడవలె? అంతఃపురప్రవేశము నరించెనన్న నేరమునుమోసి రాణావారు దయానందయోగేశ్వరుని జైలులోఁబెట్టించిరిగదా ! ఆతిథేయుని నజలించినాడా ? ఆపూతాత్మునొక్కనిగుఱించి యాలోచింపుము.

నీ. ఆత్మస్వతంత్ర్యము ♦ నభిలషించుమహాత్ముఁ
 డోడెనే ? చట్టాల ♦ గోడుఁజూచి
 స్థిరక్తి నాంధ్రుల ♦ చిత్తరంజనుఁడుదాఁ
 జెలసాలయనినంత ♦ నెఱుఁపడెనే ?
 భారతావని నార ♦ వముఁగోరు లోకమా
 న్యుడు రాచవీడకు ♦ జడిసినాఁడె ?
 స్వారాజ్యమొసంగు ♦ సనయాంతరంగుండు
 యవహరిసుఖముల ♦ దవిలినాఁడె ?

గీ. పూని, త్యాగంబునల్పెడు ♦ పుణ్యమూర్తు
 లన్నెఱికిఁ దెగించినవారె ♦ యగుదురననిఁ
 గప్తములఁగారి మదియందుఁ ♦ గలఁగరెపుడు,
 అసువులనువీడ వెనుదియ ♦ రవసకమున.

(అంతః ప్రవేశము)

“అమ్మా ! నూతనోద్భవబద్ధ ముఁలియిందను-కడపునకన్న
 ములేగు-కట్టుటకు గుడ్డలేదు”-

మీరా :—(ఆలకించి) నళినీ ! పాపమా వృద్ధురాలెట్లుమొఱు
 పెట్టుచున్నదో-రామ్ము. ఆమెను దీసికొనిరామ్ము.

నళి :—(నిష్క్రమించి, యొకవృద్ధభిక్షుకురాలితోఁ బ్రవేశము-)

నళి :—అమ్మా ! ఈమె శతవృద్ధ-నేడో, తేహో రాలకున్న పండు.

వృద్ధు :—అమ్మా ! నాజ్జీండ్లువైబడ్డ ముసలిముండకు—కడు పున కన్నములేదు కట్టుటకు గుడ్డలేదు.

మీరా :—(ఆదానతో) అవ్వా ! నీవు విచారించకుము. నీకు జీవితాంతమువరకు నుసోపు వస్త్రానియల నొసంగుదును.

(అకస్మికముగఁ దెరల)

“కొట్టాడు—పట్టాడు—పోడువుడు.”

మీరా :—ఆ; ఆ; ఏమిది ? ఎవరది ?

నళి :—(ప్రక్కకుఁ జూచి, భయముతో) అమ్మా ! అమ్మా ! ఇంకేమున్నది ?

మీరా :—ఏమి ? ఏమి ?

నళి :—(ప్రక్కకుఁ జూపుచు) కొంపముని గిరిది; మహారాజుగారిటు వచ్చుచున్నారు. బిచ్చగాండ్రసంపత్తిని బట్టుకొని కొట్టిదిట్ట నాజ్జీంచుచున్నారు

వృద్ధు :—(భయముచే వడకుచు) అమ్మా ! అమ్మా ! నా గతి యేమి ?

మీరా :—అవ్వా ! నీకు భయములేదు—మహారాజుగారు వృద్ధురాలిరగు నిన్నేమియుఁ జేయరు.

(అపుడు రాణాయు సుగుణాబాయియుఁ బ్రవేశము)

సుగు :—సోదరా ! అంతిపురిమును నత్రేముగాదలచి, లో సంబ్రవేశించినందులకు వాకికి దగిన శాస్త్రియే జరిగినది. ఇక్కడ నిత నొకముసలిముండ మిగిలియున్నది. దీనినిగూడ శిక్షింపవలయును. (నమిపింది) ఛీ! ఛీ! ఈముండదగ్గఱఁ గంపు! చెడుకంపు! ఇట్టి వారిని శుద్ధాంతఃపురములలోఁ బ్రవేశపెట్టరా ?

కుంభ :—అక్కా ! నీవు శాంతింపుము—ఈ యవినీతికార్యము నం? మొరింతును—మంచి ముసలిదానికి బుద్ధిచెప్పనిమ్ము.

మీరా :—(వృద్ధురాలి కడ్డనిలువ బడి భగవంతును నేశించి చినగా) సే నీనమందారా ! ఆర్తతాపివరాయణా ! పాండురంగా !

గీ శాశ్వతగ్రవు-శతవృద్ధ- ♦ కంస్లలేవు

కూడుగుడ్డబుదొరకమి ♦ మాడుచుండె

నిలిచి నస్త్రానికమలీయం ♦ దంచినంత

గోపమున నాధుడరుదెంచి ♦ కొట్టించుండె.

దేవా ! ఆమె కెవ్విధమైన బాధలు గలుగకుండు : గాపాడి సార్థకనాముండవు గమ్ము.

కుంభ :—(కో. మ తో) ముసలిముండా ! నీవెందుల కంతః పురములోకి నచ్చితివి ?

వృద్ధ :—(వడతడు) బాబూ ! బాబూ ! అమ్మగారు—పి—లి—లి—చి—రా—ను.

కుంభ :—(మహోగ్నిఁడై)

శా. ముండా ! ఏమిటికట్లు ప్రేతెదవు? ను ♦ పూజ్యంబుసాధంబు; మా యండంజేరంగ సాహసంబొదవెనే? ♦ ఆత్మంశదౌర్భాగ్యవై చండాలత్వముతోడ నుంకియును రా ♦ జాస్థానముంజేరెదే? ఖండింతుండగద ! నీదునుస్తకము నే ♦ శౌర్యంబు దీపింపంగన్.

సుగు :—సోదరా ! మాటలతోఁ గార్యము లేదు—కాయశుద్ధిని జేయుము.

మీరా :—వదిసగారూ ! వృద్ధురాలినిగొట్ట—

కుంభ :—(అగ్నిలోనే కోపముతో) నీపూరకొనుము. (వృద్ధురాలితో) ఓసీ ! ముప్పిముండా ! బా లేందుప్రభాజాలమయిన బ్రస

రింపవీలులేని చిత్తూరురాణివాసమునఁ బ్రవేశించితివా? (అని కొట్ట నుద్యమించుచున్నాడు.)

వృద్ధుః—బాబూ! బాబూ! అమ్మా! రక్షింపుడు-రక్షింపుడు—అపరాధము—దిక్కుమాలినదీనను.

మీరా :—(వృద్ధురాలి కష్టగానిలవఁబడి) మహారాజా! ఈమె ఈ వస్త్రములనీయఁగోరి నేనేకలిపించితిని ఆమె నిరపరాధ. దోషము నాది. నన్నుశిక్షింపుడు.

సుగు :—(కోపముతో) కీకుమార్తెము తప్పనా? ముందీ మసలిముండకు బుద్ధిజెప్పనిమ్ము—సోదరా! ఊహకుండువేల? కత్తిచే నా వృద్ధురాలికుత్తుకను దెగనఱుకము.

వృద్ధుః—(భయముచే వడఁకును) అయ్యో! అయ్యో!

మీరా :—(భరనవలోకించి) నాథా!

ఉ. అగులమీఁదఁ జూపఁదగు ♦ నా? భవదీయపరాక్రమంబు; పృ
త్యర్థులడాసి యుద్ధసమ ♦ యంబునఁజూపిన. జెల్లుఁగాక; సం
వర్ధితి భూరిభూజముల ♦ నృక్కలుసేయు ప్రభంజనుండు తా
నర్శించెకల్పునే తృణల ♦ తావళుల! మదినూహసేయుమా?

కుంభుః—(కోపముతో నామెను బ్రక్కకుఁద్రోసి) నీవూర కుంఠము. నీకతంబునఁ జిత్తూరు శుద్ధాంతఃపురము సరిముగాఁగూఱి పోవుచున్నది. ముందీవృద్ధురాలినిదండించి పిమ్మట నిన్నుగుఱించి యాలోచించెదను. (అని వృద్ధురాలిజుట్టు నొక చేతఁబట్టుకొని, వేటొక చేతఁ గత్తిబూని)

మ. అతులశ్చూతల నాథుగేహమున నీ ♦ వాహా ప్రవేశింపఁగా

మదిలో సాహసమూనినావె? సరినీ ♦ ప్రాణంబులిప్పట్ల; దు

ర్గతిపాతాదవటంచెఱుంగనసిచే ♦ గంతంబు లుఠించి, ని

ర్గతి కోపాన్వితచిత్తమూనెదను, రా ♦ కానీ! యిదే చుమ్యనన్.

(అంత వాకస్మికముగా నేపథ్యమున—)

గీ॥ “ భద్రదంతావలం బాండు ♦ బంధములను—

పూని ఛేదించివివశయై ♦ పురములోని

ప్రజలః ఒదతాడనంబున ♦ రాయుచుండెఁ

దెల్పుఁడీ వార్త వేగఁ బా ♦ ధిపున కిపుడు ”—

కుంభు :— (వృద్ధురాలినివిడిచి తొట్టుపాటుతో) ఆ— ఆ—
నాదపుటేచుండుకుం బిచ్చిపట్టినదా?— అక్కా! ముందు నేను పోవు
చున్నాను—దానిని బట్టుకొనుటకుఁ దగినప్రయత్నము లొనరింపవల
యును—(నిష్క్రమించును) *అక్షరములు*

సుగు :—(స్వగ) ఈ ముండను నటికినపిమ్మటఁ గంచుకి యా
వార్తను జెప్పరాదా?..... ఈ ప్రయత్న మిప్పట్ల విఫలమయినది.
క్రొత్తకల్పన జేసి యీ మీరా సంతిపుఁడుండి వెడలఁగొట్టుటకే
చూచెదను. (నిష్క్రమించును—)

మీరా :—(పైకిఁ జూచి) అహో! రంగా! నీ లీలలు దురవ
గాహములు! నీ చర్యలత్యద్భుతములు! ఈ వృద్ధురాలి కుత్తుకపైబడ
నున్న కత్తిని దప్పించితివి.

వృద్ధు :—అమ్మా! ముష్టిముండనగు నా మూలమున నింత
గండరగోళ మీల?

మీరా :—వెట్టిదానా! నీవు భయముచుండుము. కరుణామ
యండగు నా పాండురంగఁకు నిన్ను సంరక్షించినాఁడు—రమ్ము—ఆవలి
గదిలోఁగల వస్త్రాదికములొసంగి—నిన్ను సాగనంపెదను.

వృద్ధు :—అమ్మా! నాకు వస్త్రాదికములు వలదు—నన్నుఁ
బోనిండు—చురల మహారాజుగారువచ్చిన నా కాయువు మూడును.

మీరా :—అవ్వా ! నీవు భయపడక నా వెంటరమ్మ.

(ఇరువురు చిష్కమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూఁ డ వ ర ం గ ము.

ప్రవేశము—నళిని

నళి :—(తనలో) నిన్న శుద్ధాంతఃపురములోనికి బిచ్చగాండ్రను బ్రవేశపెట్టినందులకే—నాహారాశావారు మహాగ్రులై వారి నెల్లరను జావబాదిరి—గురల నేడిదేమి? పిచ్చిపిచ్చి పాటలను బాడుకొనుచు దేవిగారు—తాను రాజమహిషినన్న జ్ఞానము సుంతయు లేక. ఆలయము లోని కేఁగుట? భజన సేయుటక వచ్చిన సోనదత్తుఁ డామె గానమున కచ్చెరువంది మొక యమూల్యరత్న హారమును గానుక గా నొసంగుట? బాగు బాగు ! ఈ విషయము సుగుణాబాయి యాలకిందినచోఁ దప్పక రాణావారికిఁ జెప్పి యీమె నీ పర్యాయ మంతఃపురముచుండి సాగనంప గలదు... .. కానిమ్మ... .. (ముందుఁ జూచి) అదిగో ! ఆమె యీ వైపునకే వచ్చుచున్నది. మొన్న బిచ్చగాండ్ర వార్త చెప్పినందులకే నా కొక హారమిచ్చినదీమె ! నేడీ వార్తను దెలియఁజేసిన నికేమి కానుక నొసంగునో !

(అపుడు సుగుణాబాయి ప్రవేశము—)

సుగు :—ఏమే నళినీ ! విశేషము లేమి? నిన్న నా వృద్ధురాలికి మీ యమ్మగారు వస్త్రదాన మొనరించిరా ?

నళి :—అ—దులకు లో లేమి? ఆ ముసలిముండ లేచినవేళ వంచిది—సమయమునకే పట్టపు లేను గు ప్రజలపై బడి చెలరేగినదని కించుకి యటచినాడు—లేకున్న మహారాజుగారి చేతులమీదుగా యమలోకమునకు బోయియుండెడిది.

సుగు :—నేటి విశేషములేమి? మీ దేవిగా రుదయముననే, పాటలు పాడుచు భజనమునిరముం బ్రవేశించిరి. అటగల పురుషులెవ్వరు?

నళి :—(మిన్నకిండును)

సుగు :—సం దేహించకుము—ఉన్నదున్నట్లు వచింపుము—నీవు తిరువాత నా గదికివచ్చిన నీకు మంచికానుక నిత్తును

నళి :—అమ్మా! మా దేవి భజనమందిరములోని కేగిసపుడు అట సోమనస్కుడను వణిజుడున్నాడు

సుగు :—వాని రాకకు గారణము?

నళి :—దేవియొక్క యపూర్వగాన మాలకించుట—ఆతడు వెలగటరాని రత్నహారముం డామెకుఁ గొనుకగా సమర్పించి, వెడలి పోయినాడు.

సుగు :—మీ దేవికా? రత్నహారము కానుకా?

నళి :—అగును.

సుగు :—(నిమిలితశీత్రయై యాలోచన మభినయించి) నళిసి! ఆమె యా హార మేమిచ్చేసినది?

నళి :—మెడలో ధరింపలేదు—మందిరములోగల పాండురంగ ప్రతిమ కలంకరించినది.

సుగు :—నళిసి! నీవు నా కొక యువకారము సేయవలయును

నళి :—సెలవిండు.

సుగు :—తప్పక చేయగలనని బాసచేయుము.

నళి :—చిత్త మట్లే.

సుగు :—నీవుపోయి మీ దేవి చూడకుండ నా హారమును దెచ్చి నా కీయవలయును. అమె కెఱుకపడగూడదు.

నళి :—అమ్మా ! మీ రిక్కడ నేయుండుడు— నే నును నిము సములలో దానిం గొనివచ్చెదను.

సుగు :—మంచిది—పోయిరిమ్ము—వచ్చుఁ పుడు మీ దేవి యేమి చేయుచున్నదో కనిపెట్టుము.

నళి :—చిత్తము—(నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఇన్నిదినములకు నా యత్నము ఫలించినది. నే నీ రత్నహారముతో నొకచిత్రనాటక మాడెదను. మీరాబాయి కాయవయినఁ జెల్లవలయును—లేదా ? అమె చిత్తూరు పోలిమేరల దాటి పోవలయును - ఈ రెండింటిలో నొకటి తప్పదు - సోమదత్తునికి మీరాబాయితో సంబంధమున్నదని చెప్పటకు నా కీ హారము నిదర్శనముగ నుపయోగపడగలదు - (ముందు జూచుచుండును)

(అంతఁ గొంతసేపటికి రత్నహారముతో నళిని ప్రవేశము.)

నళి :—అమ్మా ! చూచితిరా ? ఈ హారమునకు వెలఁగట్టుట కేకి శక్యము ? (ఇచ్చును.)

సుగు :—(పుచ్చుకొని తనలో నంతోషముతో) మా సోదరుఁ డిదివరలో దీనిం జూచినాడు. క్రయమునకు దన కివ్వుని సోమదత్తుని గొరినాడు అతఁడెప్పుడక వేరొకటి తెచ్చి యర్పించుకొ నెదనని బదులు చెప్పినాడు. (ప్రకా) నళిని ! మీ దేవి యేమిచేయుచున్నది ?

నళి :—అమ్మా ! క్రొత్తగాఁ జెప్పవలయునా ? ఎప్పటిచర్యలే మందిరమునఁ గూరుచుండి యొడిలో రంగని విగ్రహముఁ బెట్టుకొని ముద్దులాడుచున్నది.

సుగు :—(తల వంకించి) సరే నీ వికబామ్మ తరువాత నన్ను
గెసికొమ్మ - ఈ విషయ మెవ్వరికీ జెప్పవలదు.

నళి :—చిత్తము—(నిష్క్రమించును.)

సుగు :—చేరిత. దడయరాదు - ఈ రత్నహారము ను రాణాకు
జూపింతును - మీరాబాయి తన్మయత్వముతోఁ దన మందిరమునఁ
గూరుచుండి ప్రలాపించుచుండును - సోదరుని వెంటబిడుకొనివచ్చి
దూరమున నిలువఁబెట్టెదను. ఆతఁడా పలుకల నాలకించి - నిశ్చయ
ముగ నామె శరపురుషునితోఁ బ్రసంగించుచున్నదని భావించగలఁడు.
అపు డామెకు శిరచ్ఛేదము—నా కాహ్లాదము!

(నిష్క్రమించును)

తెర పడును.

నాల్గవ రంగము—శయనాగారము

(ప్రవేశము—రాణాకుంభుడు)

కుంభు :—(స్వగ) అక్కటా! ఏ యలజడియులేక - ప్రళాంత
మయమయిన శుద్ధాంతఃపురమున నెట్టిచిత్రవిచిత్రసంఘటనము లుద
యించినవి! కొఱవితోఁ దలఁగోకికొన్నట్లు - కోరితెచ్చిపెట్టుకొంటిని
భార్యను - ఈమెవలన సుఖము రవ్వంతయులేదు - మీదుమిక్కిలి
సౌందర్యవతియగుటచే నామెం గాంచినాతినే - నాకు మదనసంతాప
మినుమడించును. అద్దానిం బాపుమని యామె నెంతిబ్రతిమాలినను -
లాభ మావంతయునుండదు. ఇంక నామెతో వేగటయెట్లు? అడవి

గాదిన వెన్నెలవలె నా జన్మనమ్మి గడచిపోవలయునా? (ఆలోచన మభినయించుచున్నాడు.)

(అపుడు తొందరగా సుగుణాబాయి ప్రవేశము.)

సుగు :—వింటివా? సోదరా! వింటివా?

కుంభు :—(ఉలుకువడి) ఏమది?

సుగు :—(విషాద మభినయించి) అయ్యో! ఇక నేమున్నది? పండువంటి కులము పాడుమీరావలన గళంకితమయినది.

కుంభు :—అక్కా! మరల నెవ్వరినయిన సంతోషురమునః బ్రవేశపెట్టినదా?

సుగు :—(నోరు నొక్కకొనుచు) ఎట్టి యపకీర్తి నాటిల్లినది! నీ వీ విషయమునువిన్న రామెను ముక్కముక్కలుగ తఱిగి కాకులకు గ్రద్దలకు నెగురవేయకుండువా?

కుంభు :—ఆ- ఆ- మీరా యంతటిశిక్షకు బాత్రురాలా?

సుగు :—పాత్రురాలగునో, కాదో నాకుఁ దెలియదు. ఆమె చేసినపనియిది. ఈ యూరిలోఁగల సోమదత్తుడనువాడే రత్నహారమును - (ఇచ్చి) హరహరా! నా నాలుక వేయచీలికలుగాను! చెప్పటకు నోరు రాకున్నది.

కుంభు :—(హారముంజూచి ఆశ్చర్యముతో) అక్కా! అక్కా! ఈ హారము నీ కెట్లు చిక్కినది? నే నెంతగా నొక్కించి యడిగినను! ఆ వశిజుడు నాకు విక్రయించుటకు సమ్మతించలేదు.

సుగు :—సోదరా! నీవు మాటుమాటాడకుము. రమ్ము నా వెంటరమ్ము.

కుంభు :—(అత్రముతో) ఎక్కడకు? ఎందులకు?

సుగు :— నీకు సత్యమెఱుంగుటకుఁ గుఠూహలమున్న చా
కెంటున్నా. నే నెక్కడికిఁ దీసికొనిపోయిన నీకేమి? నీవు మాత్రము
నాయనుమతిలేనిదే యెవ్విధమయిన సాహసమునకుఁ బూనరాదు.
తుదకుఁ బెదవులను గదల్చరాదు.

కుంభ :—సరియే. రమ్మ.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర | వాలును.

విదవ రంగము—మీరాబాయి మందిరప్రాంతము.

(ప్రవేశము—సుగునాబాయి—కుంభుడు.)

కుంభ :—అక్కా! నీ చర్య నాకు దురవగాహముగానున్నది.
ఈ యర్ధరాత్రమునఁ జీకటిలో నన్నీ మందిరప్రాంతమునకుఁ గొనివచ్చి
తివే?

సుగు :—సోదరా! వ్యాకలమనస్కుడవు గావలదు. గట్టిగా
మాటలాడకుము - అదుగుఁ చప్పుచుగాకుండ మెల్లగా నీ మందిరకు
డ్యము నానుకొని నిలువఁబడుదుము - రమ్మ

కుంభ :— (మెల్లగ) అక్కా! ఈ మందిరములో నిపుడెవ
రున్నారు?— మీరాబాయి యిపు డిందు శయనించుటలేదా?

సుగు :—సోదరా! నీ చేతికిచ్చిన రత్నహారమును సోమద
త్తుడు మీరాబాయి కిచ్చినాడు—ఆమె వానికి లోబడి యిపుడీ మంది
రమున... .. విను - విను - పెదవులఁ గదపక - మెల్లగ వినబడుచున్న
వారి సంభాషణ మాలింపుము.

కుంభ :—(నివ్వెఱపాటుతో విరుట నభినయించుచు.)

(అంత మందిరాంతర్భాగమున మీరాబాయి.)

“మనోహరా! రమ్య - ఒక్క మద్దియ్యు - తనివివీర నన్ను
నీ కౌగిటఁ జేస్సికొమ్ము”

కుంభ :—హా మీరా! మీరా! (క్రీడేకముతో) అక్కా!
అక్కా! చాలును - బోధపడినది

(అంత మరిల సేవధ్యమున.)

“అయ్యయ్యో! నీవియోగము నాకు దుస్సహము”.

కుంభ :—హా మహాపాతకీ! రాక్షసీ! మీరా! సుప్రసిద్ధము—
అతిపునీతమునగు సుక్షుత్రియకులమున నీ వెల్లుబిమ్మించితివి? పత్రివతా
శిరోమణులను బ్ర వించిన భరతమాత చండాల్లివగు నీ కెట్లు లాశ్ర
యమిచ్చినది? కళంక మెఱుంగని చిత్తూరు గిసపుత్రనడ్యశము నేడు
నీ సంబంధమున మాలిన్యముబొందినదే! పాపాత్మకాలా!

నిరుపమాన సౌందర్య తేజోరాశిఁ నియు సన్మణవతివనియుదలచి
నా కానంద మొనఁగూర్తువని నిన్నుఁ గోరివరించినందులకిదియూ ప్రతీ
కారము? దుష్టురాలా! నీవు భక్తురాలవన్నమాట మిథ్యగాదా?
నీకు వైరాగ్యమెక్కడిది? అబ్బా—అబ్బా—తలంచినంతి నే గుండెలు
బద్దలగుచున్నవి... .. అక్కా—అక్కా— మెల్లఁగా నన్నుఁగొని
పోయి శయనాగారమునఁ జేర్చుము ఆతుచ్చురాలిని జిత్తురువిడిచి
యీక్షణమునందే పోవునట్లులాశ యాజ్ఞావతిమునువ్రాసి యందఁ
జేయుదును. అంతవఱకు నాకు శాంతియుండదు. అబ్బా—తలతిరుగు
చున్నది. ఒడలు వడలుచున్నది. నాభుజమును బట్టుకొనుము.

(సుగుణాబాయి రాణామదీసికొని పోవుచు)

తెర వ్రాలును.

అటవరంగము—శయనాగారము.

(మీరాబాయి లేచి కూచుండగా, నలినచెరినిలునబడియుండును.)

మీరా :—నలినీ ! ఈయగ్ధరాత్రీ సమయమున నిటకేలవచ్చితివి ? నీహస్తమునందలి లేఖయేమి ?

నలినీ :—జేవీ ! సుగుణాబాయమ్మ నిశ్చించుచున్ననన్ను లేపి, రాజాజ్ఞగాఁ దెలియజేసి, నీలేఖ నచ్చిరవ్వని పుత్రైంచిరి (అని లేఖనిచ్చును.)

మీరా :—(లేఖంబుచ్చుకొని విప్పి)

“మీరా !

నీవు పాపాత్మురాలివి—సుతత్త్రియవంశమునఁ దప్పబుట్టితివి—నీయునికి పుట్టినంటికిని మెట్టినంటికినిగూడ నవకీర్తింగలుగఁజేయును. అద్వితీయ సౌందర్యనతివిహీనా నన్ను సంతోషపెట్టలేకుండువాయని నిన్నుఁ జేపట్టి వ్రచింపఁబడితిని. నీకును సోమదత్తుఁడుకుమారుల సంబంధమును నేను గన్నలారఁ గాంచితిని. అన్యులకై నీకభిలాషయున్నది కాని, నిన్నుఁ విశ్రాంతిశుద్ధిగాఁ బ్రేమించినభర్తవైలేదు—ప్రాప్తపాపములకుఁబూర్వము నీవు చిత్తూరువిడిచి నీయప్తానుసారముగఁ బాము. స్త్రీహత్య హహాపాతకమనితలంచియు నాదినుండియు నీయపూర్వ సౌందర్యంబునకు ముగ్ధుడనగుటచేతను—నిన్నుఁ జేతులారఁజఁపుట కంగీకరింపకఁజిని—లేకున్న మదీయ ఖడ్గధారకు నిన్ను బలియాయ వలెసినదే ! నీకిక నా దర్శనము దొరకద—నీవు చిత్తూరులో నీజన్మ మధ్యమున. గాలిడరాదు.

ఇట్లు

కుంభుడు”

నళి:—(కన్నుల నీరునించుచు)

మీరా:—(దుఃఖించుచు) హా! తండ్రి! రంగా! నీవేమి పాపముచేసితివి? నాచలన నేయవరాధముగలిగినది? ఆదిండ్లియు నదేమిక్రమో! నిందాకాత్తనై యహర్నిశినీపొందుచున్నాను! నాండు తండ్రి! నన్ను దుశ్శీలగా శంకించినాడు—ఇప్పుడు కేడు పెండ్లియాడినభర్త యునునానించి యాశిక్ష విధించినాడుగాకేదికర్త వ్యము? నాధునొక్కఁడరి సందర్శించి గానిగోపిత్వమును నెడించు కొనుటకయిన ననకాశము లేకుండఁబోయిందే!.... ప్రభూ! పండరి నాథా! ఆదిని నిన్నేరరించియుంటచేత నమృనిజీవట్టు కంగీకరింప లేదు—కారణాంతరముచే వివాహమయినను—ఈ నాశరీర మింతవఱకుఁ బవిత్రమే! ఇద్దా ని నీకొఱకే భద్రముగ నుండితిని. అనాఘ్రాణిత పుష్పమువలెనున్న మదీయదేహమును నీవే ముట్టవలయును కనుక నీయర్ధరాత్రుముననే నాధునియూడ్చు దలఁదాల్చి యీమంతిపురినిఁ పొందురంగ పాదారవిందములఁ భజించుచు మార్గ మెఱిగి పండరిం జేరఁబోయెదను అక్కడ నీ కీకనువు నమర్పించెదను.

నళి:—అమ్మా! ఏమి యీసాహసము! చూడుము. ఆకన మునఁ గాటుమబ్బు లుదయించివవి అంధకారము నల్లకలఁ గ్రమ్ము కొనియున్నది. తెరువయినఁ గంటికగపడదు ఇట్టిసమయమున నబల చగు నీవొంటరిగఁ బోగలవా?

మీరా:—నళిసీ!

గీ॥ తల్లియును దండ్రీయును దాత • త్రాతనేత

గురుడు దైవంబు హితుడు సో • దరుడు నగుచు

బాండురంగఁడే యెప్పుడు నా • యండనుండఁ

దొడు నీడేల? వెలుగేల? • తొడవులేల?

నళి:—(స్వగ) ఆహా! నిశ్చయముగా నీమె పరమభక్తురాలు— దేవతాస్వరూపిణి! పాడుముండయగు సుగుణాబాయితో నేకీభవించి

రత్న హారమును దొంగిలించి యామె కిచ్చితిని. అమె దాని వాధారముగా గొని యామెయెడల నేరారోపణ మొనరించియున్నది. బాప మంతయు నాదే!

మీరా :—నళిని! నేను నా తండ్రిగారి భవనమునుండి కొని తెచ్చిన వెండిబంగారునగలనేకములీ మందిరముననున్నవి. నీవు వానిని సీసికొనిపోమ్ము. మందసములందుఁ గ్రొంగొత్త చీరలున్నవి - నీవు వానిని బట్టుకొనిపోము. కట్టుకొనుము - నా కేమియువలదు - నేటికి నా బంధములు విడిపోయినవి భూస్థలింగల పేదజనులలో నే నొక తెన్నుతిని నా! పాండురంగని పతిమ యొందున్నజాలును - నీవుమాత్రము నా యందు దయయుంచి నా నాథుని దర్శించి—

సీ॥ కలనైన, లేక యా ♦ టలనైన నన్యల

నెరను దలంచుటే ♦ నెఱుంగననుము

త్రికరణంబుల నీసు ♦ బ్రేమించియుంటచే

భక్తిభావంబున ♦ బ్రబలితనుము

తుచ్చమాకామంబు ♦ నిచ్చజేయమిడన

కోర్కు లీడేర్పలే ♦ కుంటిననుము

అవిసీతికార్యంబు ♦ లాచరింపక, సదా

సత్పథంబులఁబట్టి ♦ చనితిననుము

గీ॥ విశిష్టశంబున నపవాదు ♦ పృథ్వీనాకుఁ

గలిగెననిచెప్పి; నా నాథు ♦ లలితపాద

పద్మయుగళంబునకు మ్రొక్కి ♦ స్వాంత

మఁదు దాని మరువకుంగు ♦ ననుము నీవు

ఇక నా కనుజ్ఞయిమ్ము - పోవుచున్నాను.

నళి :—(దుఃఖించుచు) హా తల్లీ! తల్లిదండ్రులున్నారు - చెలి కత్తె లెందరోయన్నారు - వా రెవరికిఁ జెప్పకుండ నీ నిశీధసమయ

మున నొక పూతికపుల్లయ్యునఁ జేతంబట్టుకుండఁ బయ్యవమి నీవు పోవ
లయునా? ఎంతపాప మెంతపాపము!

మీరా :—(మందహాస మునరించి) నఃనీ!

నీ॥ పండరీనాథుని ♦ భజన కేఁగుచునుండ

నత్తమామలయాజ్ఞ ♦ లండనేల?

విరలదేవుని కీర్తి ♦ వినుతింపఁబోవుచు

నన్నదమ్మలఁ బ్రశ్న ♦ లడుగనేల?

కస్తూరిరంగని ♦ గర్భం వెడలుచు

దల్లిదండ్రులచెంత ♦ దడఁచునేల?

శ్రీనల్లభుని భక్తి ♦ సేవింపఁగోరుచు

పండేహములతోడ ♦ నమయనేల?

నీ॥ జగదుగొంతులు విడనాడి ♦ స్వాంతిచుండు

“స్వామి! నన్నేలు! నన్నేలు!” ♦ ప్రేమతోడ

ననుచు బాడుచు నాడుచు ♦ నరుగరాజె?

తోడు నీడేల? ధనమేల? ♦ తొడవులేల?

అమ్మా! నళినీ! నా కింక సెలవు—(నిష్క్రమించును)

నళి :—(దుఃఖించుచు) అయ్యయ్యా! తుచ్చురాలనై - సుగు
ణాబాయి యొసంగు లంచముల కాశించి యెంతిపాప మొనరించితిని!
ఒకవేళ మహాధక్తితో సోమదత్తుడి సాధ్యకొనఁగిన రత్నహారమే
రాణా యనుమానమునకు హేతువున నీడ నా గతియేమి? నా
పాపమునకు నిష్క్రమింతుండదు*దా!... .. సరియే—రోగమున క్రొవ
ధమువలె బాపమునకు బాహ్యతాపమే శరణ్యము! నేను మీరా
బాయికి విధింపఁబడిన క్షయందలి యధార్థమరసె సిమ్మట మహారా
జును సందర్శించి నే నెరింగిన నిజమును విన్నవించెదను. (నిష్క్ర-)

శర వాలును.

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

ప షాంక ము.

మొదటి గీతము—

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి.)

సుగు :—(స్వ) నేడుగదా లభ్యవిజయనయితిని ! నేడుగదా నాకనంతమగునంతోష నాంకితమున సంతరిల్లినది నేటితో సంతః పురమునకుఁ గలసీడ వదలి యివనత. మీరాబాయి నిశీధముననే రాణి వాసము వీడిపోయినది. ఇప్పటికి జిత్తూరుపాలిమేరలచుగూడ దాటి పోయియుండును. శని వదలిపోయినది. ఇక నాకు హాయిగా నిద్రపట్ట గలదు. (మీరానుద్దేశించి) ఓసీ! మీరా! ఇప్పుడైనను గృహించి తివా సుగుణాబాయియొక్క సామర్థ్యము! పులిమీనములతో ను య్యాల లూకనారంభించితివి. తుదకు నీవు తృప్త్యకొన్నగోతిలో నీవే పడితివి. మహారాజగర్భమున చుట్టవించియు జిత్తూరురాణాను శేప ట్టియు—నావిరోధముకలమున నేడిట్టి యిడుమలఁ గుడుచుచుంటివో! పలుమారులు మెల్లఁగఁజెప్పఁగావంటివికాదు—పాడుభజనలు మాను మనఁగా—శ్రీరంగసేతులు మడివితివి. నగరునుండి వెడలఁగొట్టబడిన నీకిప్పుడేదేవుడు తోడ్పడునో చూచెదఁగాక! (ఇంచుక సేపాగి) కారణ మేమియో సరిగ నూహింపఁజాలను—కాని—రాణా మిక్కిలి చింతా క్రాంతస్థాంతుడై యున్నాడు. ఆమెవలనఁ దనకుఁగలిగిన యశఖ్యా

తికి విచారించుచుండరోపు!... (ప్రక్కకుఁజూచి) పుట్టాసింగు రాజసం దర్శనమునేసి యిటు వచ్చుచున్నాడు. వానినడిగినఁ గొన్నివిషయములు తెలియఁగలవు.

(అపుడు పుట్టాసింగు ప్రవేశము)

పుట్టా :—(సుగుణాబాయినిజూచి తనలో) ఇదిగో! ఈ పాదుముండ యిక్కడనేమున్నది. పరమభక్తరాలగు మీరాబాయికి స్వస్తి చెప్పించినది. కొంపకుఁ జిచ్చునట్టిదని.

సుగు :—పుట్టాసింగూ! రాణాయివృత్తిక్కడ?

పుట్టా :—మందిరములో నున్నారు—నళినితోను సోమదత్తునితోను మాటలాడుచున్నారు.

సుగు :—(తొట్రుబాటుతో) ఎందులకు? ఏవిషయమును గుఱించి?

పుట్టా :—యదార్థమునుగుఱించి—మీరుపన్నిన కపటతంత్రము నుగుఱించి—మీరుచేసిన మోసమునుగుఱించి—తెలిసినదా?

సుగు :—పుట్టాసింగూ! నీవెవరిఁముఖమున మాటలాడుచున్నావో యెఱుఁగుదువా?

పుట్టా :—ఎఱుఁగకేమి? పరమభక్తరాలగు మీరాబాయిని బాధలందఁజేసిన వఁచకురాలికట్టెదుట—భక్తితో మారగాభావించి సోమదత్తుఁడిచ్చిన రత్నాలహారమును నళినికేలంచమిచ్చి సంగ్రహించిన మోసకత్తెకట్టెదుట—ఊరిలో లేని సోమదత్తుని మీరాబాయిమందిరములో నామెతోఁగలసియున్నట్లు కల్లులవల్లిన మహాపాపాత్మురాలికట్టెదుట—అహహ—అహహ—అహహ నీయధికార మంతరించినది. అనన్య మెన్నటికిని దాగదు. నన్నుబోయి దయానందయోగీంద్రుని జెఱునుండి విడిపించి తీసికొనిరావలసినదిగా రాణావా రాజ్ఞాపించిరి. నేను పోవుచున్నాను. పశ్చాత్తాపముబొంది చేసిన మహాపరాధము

నొప్పకొన్నందులక నళినిని మహారాజుగారు క్షమించిరి. కాని యాది నుండియు నాటకచూడించినందులక నీగతి యేమగునో!

సుగు :—(స్వర్గ) ఇత నాకాయువుచూడినది. రాణామొక్క భగ్గమున కెంతకాలం? నాయంతచేసే యిప్పుడునూతంబడి ప్రాణత్యాగ మొనరింతును.

(నిష్క్రమించును.)

పుట్టా :—ఇట్టి కుటిలచిత్తములుంటున్నచేతనే, భారతావని నానాటి! స్వీయశక్తి నుగచున్నది అమాయకురాలగు మీరాదేవి నీమె సాదించినది—దూషించినది—ఆమెచేసిన సత్కృతులను రోసినది. రోయుటమాత్రమేకాదు పుల్లలుపెట్టి రాణామనస్సుంజెఱచినది. అసత్య మెంత కాలముదాగును? అశర్మ మెంతనష్టకునిలుచును? రాణాకూడ నేడు వికలచిత్తుడై సర్వకాలనర్వాపనలయందు—“హా మీరా!” యని యామెనే స్మరించుచున్నాడు

(చేపధ్యమున—)

“అయ్యో! అయ్యో! సుగుణాబాయి నూతిలోబడినది”—

పుట్టా :—(ఆలకించి) ఆ-ఆ-నూతిలోబడినదా? సుగుణాబాయియా? (పలుగిడిపోవుచు.

తెర వ్రాలుచు.

రెండవరంగము.

(ప్రవేశము—విచారగ్రస్తుడై కుంభుడు)

కుంభు :—హా మీరా! మీరా! బుద్ధిహినుడనై-గర్వాంధ కార ప్రమత్తహృదయుండనై నిన్నుఁ గోల్పోయితిని. ఆపాడుముండ

మాటలను వింటిని. నత్యము విదితమైనంతనే తన్ను నేనెక్కడగిట్టి
తునోయని యామె నూతంబడినది... .. అమృత! నివంటిసాందర్య
వతి-నిన్నుబోలిన భక్తురాలు-నాకెట్లాభించును? అక్కటా! నీ
దివ్యమంగళఃగ్రహమును గన్నులారా సంపర్చించుభాగ్యము నాకు
లేదా? అబ్బా-బాధ-తాపము-హా! మీరా! మీరా! నీయిఖ
బింబమునుగాంచినపుడే కందర్పము నాహృదయములో బ్రనేశించి
నాడు-స్థిరనివాసమేర్పఱచుకొనినాడు వాడితూపులచే బూడిమి-
దూల్చుచున్నాడు (మన్మథునుద్దేశించి) ఓరీ మధనా! ఏల నాతో
వృథావివాదముఁ దెచ్చిపెట్టుకొందువు? యజనిర్మాణ కళాకౌశల్యమం
బ్రకటించుకొనులాంగి-నామీరా-ముద్దులమీరా-యుండగా నీయీ
టలు నాయొద్దసాగురా?... ..మీరా! మీరా! రమ్మ. త్వరత
గతినిరమ్మ. తడయకుము మదనుడు గర్వితుడై విజృంభించుచున్నా
డు. వీనిపొగరుఁ గట్టింపవలయును. ఆలస్యముసేయకుము రమ్మ
అబ్బా-పిలువగానే రావేమి? నన్నెప్పింపజూచుటకు సికిరి సమయ
ము? పోనిమ్మ-మీరా! నీవురాకున్న నేనేమిచెప్పదను. (ముందు
నకుఁబోయి) ఎక్కడుంటివి? ఆ-ఇక్కడున్నావు! ఏమి నన్నుజూచి
పాటిపోవుచుంటివా? అబ్బా-సికిత బెట్టెందులకు? మనమిరువురము
గలసి పోరాడినగాని-రతిరాజు పరాజితుఁడుకాఁడు ఏమి? నన్ను
జూచి పాటిపోవుచున్నావా? (రెండడుగులు ప్రక్కకిడి) ఈమూల
దాగియున్నావా? అహో! ఏమిసీమాయ! మెఱపుఁదీగవలె నొక
పరి కన్నులకుఁ బొడసూపి యంతలోనే యదృశ్యవగుచున్నావు!
ఆ-దొరకితివి. ఇంకఁ బట్టుకొని- నీ కుసుమకోమలదేహము నా
బాహువులలోఁ జిక్కినది-నీచెక్కుటద్దములతో నావ్రేళ్లు సయ్యాట
లాడఁగలవు. నీయధరసుధారసం బాస్వాదించి నాయవరిమిత దాహ
తృప్తి బాపుకొందును. అపుడేమిసేయుదువు? రమ్మ. రమ్మ ముద్దిముత్ర

(అని చేతులుచాచి ముద్దిసుకొనఁబోయి క్రిందఁబడి) హా! ఏమిది? నామీరా నాకొఁగిటలేదా? లేదా? హా మీరా! మీరా! నాయఁడు నీకాగ్రహమా? లేక పరాకా? పాండురంగనియందలి భక్తిచే నన్ను మరచిపోయితివా? ఒక్కపరి—ఒక్కపరిచాలును—నీ మనోమోహనవిగ్రహమును నాకుఁజూపుము. చూపవా? నన్నుదుఃఖ పెట్టుట నీకు న్యాయమా? రఁగా! పాండురంగా! నీకింతస్వార్థమెందులకయ్యా? నీవయిన నామెతోఁ జెప్పరాదా? చెప్పి నాకోర్కి తీర్చరాదా?... .. హా! మరచితిని. మత్రిభ్రమణముచేఁ జలవరించుచున్నాను—నామీరా యా నిశీధముననే బయలుదేలి పండరికిఁ బోయినదని చెలికత్తెయగు నళిని చెప్పినదిగదా! (స్మృతినభినయించి) అవును తప్పక యామె పండరిలోనే యుండును. నేనిప్పుడే దయానందయోగిని సఁదర్శించి, అమ్మహాత్మునితోఁ బండరి కేగెదను. ఆలస్యమేల? యోగిపుంగవుం గలసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

మూఁడవరంగము—పండరీపురమునఁ బాండురంగాలయము.

(పవేశము—పాండురంగనివిగ్రహముమోల మీరాబాయి.)

మీరా :—(అంజలిఘటించి) హే దీనమందారా! హేభక్తజనబంధూ! హే కరుణాసింధూ! హే సవకననందనాధి మునిగణ సేవితా! హే బృందారకవందిత సుందరచరణారవిందా! హే దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ దీక్షాదక్షా! హే కోటిసూర్యప్రభాభాసితా! హే

మానితాకారా! హే నిర్వాజకృపాలహరీ! హే శ్రీరంగా! హే
రంగా! హే పాపభంగా! హే శుభాంగ! పాహిమాం-పాహిమాం
రంగా! పాండురంగా!

సీ॥ నీనామపఠనంబు ♦ నిఖిలపాపమదేధ

గణముభేదించు సిం ♦ గంపుగోదను

నీపదాంబుజసేవ ♦ తాపత్రియాలభిల

దావాగ్నిజ్వలార్పు ♦ తిటిజలంబు

నీప్రాపునఁపదా ♦ నీకకారణమాచు

వేల్పువాటిటయందు ♦ నెలయుచెట్టు

నీదర్శనం బతి ♦ నిర్మలాత్మల గోరు

ముక్తిసాధమునకు ♦ మొదటిమెట్టు

గీ॥ త్రికరణంబులచేతను ♦ దృఢతరముగ

నిన్నె పేమించియుంటిని ♦ నెమ్మనమున

ఒరులు ముట్టంగలేదు నా ♦ యొడలు-దీని

నై కృమొనరించుకొమ్ము నీ ♦ యందురంగ!

(అనుబంధము—)

(భక్త్యావేశముచే భజనసేయుచు గిరింద్రాక్షి ప్రాణములు విడుచుచు)

తెర వాలును.

నాల్గవ రంగము—పండరీపురప్రాంతము.

(ప్రేవేశము—కుంభుడు—దయానందుడు)

ధర్మ :—మహారాజా! చూచితివా?

మ॥ అదిగో! పంపరి! భక్తబృందమదిగో! ♦ ఆనందమింపొందఁగాఁ
బదముల్ పాడుచుఁ బొందురంగ ప్రతిమన్ ♦ బ్రాహ్మణునిక్షీంచుచుగ్గ
ముదిఁగోత్సాహముతోడ నర్చనలు సం ♦ పూజ్యస్థితింజేయు న్న
య్యదే! పుణ్యాంచితదృశ్యరాజము; సుఖి వ్యాపారసు శ్రేయమున్!

కుంభ :—మహాశయా! పరమపవిత్రంబై. పుణ్యక్షేత్రంబు
లలో నగ్రగణ్యమగు పాండురంగవిలయమగు పండరీపురముం బ్రవేశ
శించితిమిగాదా! ఇపు డాలయములోనికేగి మీరాబాయిజాడలఁ
దెలియవలయును.

దయా :—(మందహాసముతో) వెట్టివాఁడా! భవపాశమున
ఁగుల్కొనెదవేల? పాండురంగనందస్థనముకన్న భార్యానందస్థనము
సీతత్యంత సంతోషదాయకమా?

కుంభ :—(ప్రక్కకుఁజూచి) అర్యా! ఆభజన లేమి? ఆజన
సమూహము లేమి? - కోలాహలమేమి?

దయా :—(పరికించి) రాజా! ఎవ్వఁడో యొకపురుషుఁడటు
పోవుచున్నాఁడు వానిననిగి తెలిసికొనుము.

కుంభ :—(మఁదనుకేగి) అయ్యా! ఆజనసమూహమేమి?
ఆభజనలేమి? తెలియఁజేసి నన్నను గహింతురా? (వినుటనభిన
యించి) ఆ-వసుచున్నారు? ఎవ్వతెయో యొకసాధ్వీమణి పాండు
రంగనిలో నైక్యమందుటచే, భౌతికంబగు నామెదేహము నూరేగిం
పుఁగోఁ దీసికొనిపోయి భూస్థాపిత మొనరించుచున్నారనియూ? (దయా
నందునుద్దేశించి) స్వామీ! దయానందా! ఆస్త్రీమూర్తి యెవ్వరో
తెలిసికొనవలయును. ఏలకో నాచిత్తము తత్తరపడుచున్నది. త్వరిత
గతిని రండు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

విదవ రంగము—పాంశ రంగాలయము

(ప్రవేశము—మూర్ఖితుండయి కుంభుండు—శైత్రోక్తచారిము
లొనరించుచు దయానందుడు)

దయా :—(స్వగ) పరమభక్తురాలు మీరాబాయి ! కనుకనే
జన్మరాహిత్యము బడయగల్గినది ! మహామునులకుగూడ దుర్లభం
బగు పదము బొందగలిగినది. పరమేశ్వరునిలో నైక్యముచెందుట
సామాన్యులకు వశమా ? ఈతడు వాహవిభాగితుండగుటచే నిట్లు
మూర్ఖమునింగినాడు.

కుంభ :—(మూర్ఖులేచి) హా ! మీరా ! మీరా ! ఇకన్నీ
జూచుభాగ్యము నాకీదెన్నకు లేదా ?

దయా :—రాజా ! ఊటడిల్లుమూటడిల్లుము.

కుంభ :—అయ్యో ! దయానందా ! నిర్భాగ్యుండనగు నా
కింక నూటట యెట్లుగలుగును ?

గీ॥ నాదుభాగ్యము జీవము ♦ నాదుహృదయ

మైన వాసాధ్య ననువీడి ♦ యరిగెనేడు

ఆమెలేకున్న నేనెట్లు ♦ లవనియందు

బ్రతుకగలవాడ ! చెప్పమా ! ♦ పరమపురుష !

దయా :—(మందహాసముతో) నాయనా ! ఆమె పాండు
రంగునిలో లీనమయినది. అందులకు సీపు సంతోష మందవలసినదే
కాని, విచారమందఁబనిలేదు. నేనొక విషయమును జెప్పుచున్నాను
విను. లోకములో నొకనికి నింకొకనికి శాశ్వతమగు సంబంధమేదియు
లేదు. అందఱకు బండువగువాడా, పాండురంగుడొక్కడే !...
నాయనా ! ఇంతవఱకు నీహృదయ మజ్జానాంధకారావృతమైయున్నది

జ్ఞానదీ కనఁడు బ్రహ్మేశ్వరుఁడు. సంసారమునుచెఱసాలముం దాలు
బడ్డలనుత్రాళ్ళచే గట్టుబడి మోహవిరహములగు మనజలకు మోక్షము
లేదు. అట్టివాఁడెవ్వఁడు నిష్ఠులము. భవబంధములకుఁ జిక్కునడక
భక్తితోఁ జాండుఁ నిభజిండు మహితాత్మలే చతుర్థులు! మీరా
బాయిలోగల సౌందర్యముఁజూచి ముగ్ధుఁడైతివేకాని భక్తినిజ్రలం
సింపలేకపోయితివి నేడామె నీకు. మార్గదర్శినియైనది. ఆమె యెట్లు
జితేంద్రియత్వ మలనఱచుకొని, మహాశ్మృష్టపదవింబొందినదో
నీవు గ్రహింపుము శ్లాఘ్యము సంతోషదాయకమునగు నట్టిమార్గము
నే నీవుకూడ ననుసరింపుము. అంతియేకాని—

ఉ. శాశ్వతమంచు దేహములు • శాశ్వతమంచు ఆలుబిడ్డలున్
శాశ్వతమంచు భోగములు • స్వాంతమునం దలపోసి భక్తిమై
శాశ్వత రంగనామమును • సంస్కరణంబును జేయకుంటచే
శాశ్వత సాఖ్యదాయకము • నద్దతికల్గునె యెన్నఁడేనియున్ !

కుంభ :—(దయానందుని పాదములపైఁబడి) మహాత్మా! నీ
యాజ్ఞను దలఁదాల్తును నీవు బోధామృతముం బ్రసాదించి హృదయ
పరివర్తనముగల్పించి, నన్ను ధన్యునింజేసితివి. నీవుచెప్పినచొప్పున
భక్తురాలగు మీరాబాయిని హృదయమునంపిడుకొని నిన్ను గును
దేవుఁగ భావించి విషయభోలుడనుగాక, ముప్పొద్దులందు నా
పాండురంగని పాదారవిందములనే భజితును

దయా :—అయిన నీకఁ గావలసిన దేమున్నది ?

కుంభ :—మహాత్మా! అవ్యాజంబగు కరుణాతిశయముం
జూపి నన్నుద్ధరించితివి—నా యజ్ఞానమును రూపు మాపితివి—
నాకుఁ దగుతోపాయ మెఱిగించితివి. మీరాబాయినామము శాశ్వ
తముగా నుండులటులఁ జిత్తురులో నొకమందిరము నిర్మింపవలయును
ఇక నంతకంటె. గావలసిన దేమున్నది ? అయిన విట్లుగఁగాక !

॥ ధన్వంతరీ చాలనమన రాజు ♦ దనరుంగాక !
 సర్వలోకేశు మెచ్చించు ♦ శక్తిధర్మి
 ప్రేమ పురుష బృందమందున ♦ జెలగుంగాక
 పృథ్వీ ధనధాన్యసమృద్ధి ♦ వెలయుంగాక !
 దయా :—తథాస్తు ! తథాస్తు !! తథాస్తు !!!

శేర వ్రాలురు

పశ్చాంకము సంపూర్ణము.

